جغرافیا و توسعه شماره ۴۱ زمستان ۱۳۹۴
وصول مقاله : ۱۳۹۴/۰۱/۰۷
تأیید نهایی : ۱۳۹۴/۰۸/۱۵
صفحات : ۱۳۰- ۱۰۵

بازخوانی نقش و عملکرد مدیریت شهری در تحقق محلّه‌ی تاریخی پایدار
موردپژوهی: بافت تاریخی شهر یزد

دکتر محمدحسین سرائی[۱]، دکتر ژیلا سجادی[۲]، مهدی علیان[۳]، دکتر احسان لشگری[۴]

چکیده

آغاز زندگی اجتماعی هر شهرنشین و برقراری ارتباط با دیگران از محلّه آغاز می‌شود و محلّه‌های شهری به مثابه شاخص‌ترین واحد سازمان فضایی شهر، حائز نقش مهمی در پایداری شهری هستند. در نظریه‌های توسعه‌ی انسان‌محور، پایدای در سطح محلات (به مفهوم جامع اجتماعی، اقتصادی، زیست- محیطی و کالبدی) و همچنین شهروندمداری، دو اصل بنیادین و پذیرفته شده‌ای هستند که با عنوان پذیرفته شده‌ترین و عام‌ترین اصول محتوایی در جوامع مختلف، اعم از توسعه یافته و یا در حال توسعه معرفی می‌شوند؛ اما عملیاتی شدن این اصول و دسترسی به ساختارهای متناسب با آن در گرو سازمان و نظام مدیریتی کارآمد می‌باشد؛ مدیریتی که در سایه‌ی آن، سه حلقه‌ی مجزا اما به هم پیوسته‌ی محیط، اجتماع و اقتصاد در امر پایداری محلّه‌ای، واجد اصول و معیارهای پایداری باشند. پژوهش حاضر نیز در همین راستا، به سنجش وضعیت پایداری محلّه‌ای و نقش مدیریت شهری در تحقق آن، در ناحیه‌ی تاریخی شهر یزد، پرداخته است. برای نیل به این هدف روش‌های توصیفی- تحلیلی و پیمایشی در قالب تکنیک منطق فازی و آزمون‌های آماری همبستگی و رگرسیون خطی به کار رفته است. نتایج حاصله نشان از کم‌لطفی مسؤولین نسبت به محلات بافت تاریخی از نظر معیارهای پایداری دارد، به صورتی که علی‌رغم نوسان مقادیر پایداری از ۰/۴۷۴ در محلّه‌ی گودال مصلی تا ۰/۳۰۴ در محلّه‌ی دولت‌آباد، اما نتایج، شرایط نامساعد پایداری و قرارگیری محلات بافت در طبقه‌ی ضعیف را نشان می‌دهد. از سوی دیگر با وجود معنادار بودن عملکرد مدیریت شهری در بعد پایداری زیست- محیطی محلّه‌ای، اما به طور کلی در محدوده‌ی مورد مطالعه بین دو متغیّر پایداری محلّه‌ای و مدیریت شهری رابطه‌ی معنادار و ضرایب همبستگی نسبتاً مناسب و قابل قبولی را شاهد نیستیم و مدیریت شهری نتوانسته است در سایر ابعاد پایداری محلّه‌ای نقش مؤثّر خود را ایفا کند. بنابراین توجه به رهیافتی سیستماتیک و کارشناسانه با مشارکت شهروندان می‌تواند به الگوی مطلوب پایداری محلّه‌ای و نقش فعال مدیریت شهری در بافت تاریخی شهر یزد و حفاظت از آن منجر شود.

کلیدواژه‌ها: توسعه‌ی پایدار، محلّه، پایداری محلّه‌ای، مدیریت شهری، بافت تاریخی شهر یزد.

۱- دانشیار جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه یزد msaraei@yazd.ac.ir
۲- دانشیار جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه شهید بهشتی j_sajadi@sbu.ac.ir
۳- دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه شهید بهشتی و پژوهشگر باشگاه پژوهشگران و نخبگان جوان دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات (نویسنده مسئول) M_Alian@sbu.ac.ir
۴- استادیار جغرافیا سیاسی، دانشگاه یزد lashgari@yazd.ac.ir

مقدمه

با فرو کاستن از مفهوم توسعه‌ی پایدار به مبانی پایه‌ی آن، که در چند دهه‌ی اخیر به عنوان راهبردی اساسی در فرآیند توسعه‌ی شهرهای مختلف جهان مورد توجه قرار گرفته است، می‌توان این رویکرد را رویکردی باستانی قلمداد نمود *(صفائی‌پور و روزبه، ۱۳۹۲: ۱۰۹)*. حال اگر نواحی تاریخی شهرهای کشور را میراث ارزشمند معماری و کالبدی به جای مانده از پیشینیان بدانیم، به نقش بارز آنها در هویت‌بخشی به حیات شهری، پی خواهیم برد. این بخش از شهرها تجلی‌گاه ابعاد فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی مردمانی است که در دوره‌های تاریخی در این شهرها روزگار سپری کرده و هویت فرهنگی آن را به ثبت رسانده‌اند *(کلانتری‌خلیل‌آباد و پوراحمد، ۱۳۸۴: ۷۸)*.

از گذشته‌های دور، محلات مسکونی شهرها به عنوان سلول‌های حیات‌شهری[1] نقش اساسی در زندگی ساکنان خود داشته‌اند *(معصومی،۱۳۸۹: ۱۵)*. با پیدایش انقلاب صنعتی تغییرات بنیادین و همه جانبه‌ای بر کالبد شهرها مستولی گردید. در این راستا نظام ساختاری شهرهای سنتی ما نیز با کمی تأخیر نسبت به کشورهای صنعتی دستخوش تحولات چشمگیری شد و ویژگی‌های ارزشمند نظام محلّه‌ای خویش را در جدالی نابرابر بین سنت و مدرنیزاسیون از دست داد. لذا آنچه نظام محلّه‌ای شهرهای امروزی شاهد آن است، در مقایسه با بازه‌های ارزشمند اجتماعی و کالبدی محلات سنتی و تاریخی، ناکارآمدی ساختاری و از هم گسیختگی اجتماعی و به کوتاه سخن "ناپایداری" است که عدم توجه بایسته به مسائل محلّه‌ای و جوامع محلّی، معضلات عدیده‌ای را در شهرها به دنبال داشته و سبب ایجاد مانع برای توسعه شهری شده است *(پیربابایی، ۱۳۸۳: ۶۱)*. اما امروزه با استفاده از نظریات جدید همچون توسعه‌ی پایدار و محلّه‌ی پایدار می‌توان به احیای مجدد این محلات پرداخت *(ملکی و حبیبی، ۱۳۹۰: ۱۱۴)* و به نوعی رجوع به گذشته در عین توجه به نیازهای امروزی را شاهد باشیم. استفاده از اصول محلّه‌های پایدار در فرآیند برنامه‌ریزی شهری و بهره‌مندی از ظرفیت‌های محلّه، بدون شناخت اولیه از وضعیت پایداری و نقش مدیریت شهری در این محلّه‌ها ممکن نیست.

در این میان نقش و توانمندی اهرم مدیریت شهری در قالب تدوین و اجرای برنامه‌ها در محلات شهری به عنوان یکی از ابزار کلیدی در پایداری شهری شناخته شده است؛ مدیریتی که می‌توان عبارت از یک سازمان گسترده، متشکل از عناصر و اجزای رسمی و غیررسمی و مؤثّر در ابعاد مختلف اجتماعی، اقتصادی و کالبدی حیات شهری که اداره، کنترل و هدایت توسعه‌ی همه‌جانبه و پایدار شهر را عهده‌دار است، دانست *(کاظمیان و سعیدی رضوانی، ۱۳۸۲: ۳۲)* که تأکید اصلی آن بر اتخاذ سیاست‌های مناسب در بخش‌های راهبردی برای ظرفیت‌سازی و توان‌بخشی در سطوح محلّی به جای اجرای پروژهای عظیم عمران شهری است *(اردشیری، ۱۳۷۹: ۳۷)*. در این راستا ارزیابی نقش و عملکرد، در حقیقت یکی از ابزارهای اصلی و اساسی مدیریت جهت تحقق اهداف، استراتژی‌ها و برنامه‌ها می‌باشد و یکی از راه‌های ارزیابی عملکرد میزان رضایت مردم می‌باشد. بنابراین گام اول، توسعه‌ی یک پایگاه اطلاعاتی است که نظرات و رضایت مردم را در مقابل عملکرد مدیران مشخص کند.

ناحیه‌ی تاریخی شهر یزد نیز یکی از میراث‌ها و یادگارهای مهم معماری سنتی کشورمان محسوب می‌شود که از ارزش‌های منحصر به فرد تاریخی و فرهنگی برخوردار است؛ اما در سال‌های اخیر به دلیل ویژگی مرکزگریزی و رشد منفی جمعیّت آن، همراه با فرسودگی،عدم زیرساخت‌ها و خدمات شهری متناسب، آلودگی‌های زیست‌محیطی و غیره به تنزّل شاخص‌ها و

1-Urban Life Cellule

ابعاد پایداری و گاهی ناپایداری در این محلات منجر شده است. وجود مشکلات فوق در بخشی که به عنوان هویّت تاریخی- فرهنگی شهر یزد و حتی در سطوح ملّی شناخته می‌شود، پژوهشگران را بر آن داشت که این محدوده از شهر را به عنوان مورد پژوهشی انتخاب نموده و توجه به این میراث گران‌بها، که گاهی از آن با عنوان شناسنامه‌ی واقعی شهر نام می‌برند، به برنامه‌ریزان و مسؤولان مرتبط گوشزد نماید. در واقع پژوهش حاضر با هدف پاسخ‌گویی و راه‌حل‌یابی برای پرسش‌های زیر به انجام رسیده است:

۱- آیا محلات تاریخی شهر یزد از نظر معیارهای پایداری، یک محله پایدار محسوب می‌شود؟

۲- نقش و عملکرد مدیریت شهری در وضعیت پایداری محلات تاریخی چگونه بوده است؟

چهارچوب نظری پژوهش

نگرانی‌های موجود درباره اضمحلال محیط و کاهش منابع طبیعی، توسعه‌ی پایدار را به عنوان مفهوم کلیدی در سیاست‌گذاری‌های ملی و بین‌المللی مطرح کرده است *(Vouvaki & Xepapadeas, 2008: 473)*؛ بطوری‌که از اواسط دهه‌ی ۱۹۸۰ و به دنبال گزارش برانت‌لند[1] اصطلاح "توسعه‌ی پایدار[2]" در مجامع مختلف به عنوان رویکرد جدید توسعه مطرح می‌شود *(Baker, 2006: 6)*.گزارش برانت‌لند، توسعه‌ی پایدار را به صورت "توسعه‌ای که نیازهای نسل حاضر را بدون به خطر انداختن توانایی‌های نسل‌های آینده، برای برآوردن نیازهای خودشان" تعریف می‌کند *(United Nations Educational,Scientific& Cultural Organization, 1997: 13)*.

با مطرح شدن محلّه به عنوان "سلول زندگی شهری" تحقق توسعه‌ی پایدار نیز تنها در قالب توسعه‌ی محلّه‌ای، در مقیاس محلّی و در ادامه تفکر "جهانی بیندیش، محلّی عمل‌کن[3]" دنبال شد *(معصومی، ۱۳۹۰: ۶۲)*. محلّه‌های شهری نیز به عنوان کوچک‌ترین واحد سازمان فضایی شهر، در پایداری شهری نقشی اساسی ایفا می‌کنند؛ به گونه‌ای که شکل‌گیری هویّت محلّه‌ای، اقتصاد محلّی، ایمنی، توسعه‌ی فضایی و کالبدی و تحکیم روابط اجتماعی، با پایداری محلّه‌های شهری ارتباط می‌یابد *(توکلی‌نیا و استادی‌سیسی، ۱۳۸۸: ۳۰)*.

آنچه در رویکرد توسعه‌ی محلّه‌ای هدف غایی به شمار می‌رود، مردم و تأمین نیازهای اولیه و اساسی آنان با توجه به محیط زندگی آنهاست *(فنی و صارمی، ۱۳۹۲: ۳۷)*، که به نوعی توجه به بحث پایداری را در دل خود مستتر دارد. در طول دو دهه‌ی گذشته مباحث توسعه‌ی پایدار در مقیاس محلات شهری توجه بیشتری را در جامعه‌ی تحقیقاتی به خود جلب نموده است *(Williams & Lindsay, 2007: 33)*. درحالی‌که هدف آن تعمیم، بسط و گسترش جزئیات این مفهوم بوده‌است*(Luederitza,2013:41)*.رویکردهای گوناگون، با دیدگاه‌های متفاوت، جنبه‌هایی را که به عنوان چارچوب و پایه‌های توسعه‌ی پایدار محلات شهری شناخته شده‌اند، برجسته ساخته‌اند. این رویکردها از جنبه‌های فرهنگی *(Ahmed, 2012: 41-66)*، ابعاد اکولوژیکی *(Li et al, 2005: 325-336)*، ابعاد فرهنگی *(Joubert, 2004: 473-482)* و شرایط اقتصادی *(Jones et al, 2009: 1667-1690)* متغیّر است. برخی از رویکردها به برجسته کردن ابعاد اجتماعی و اقتصادی و وابستگی‌های متقابل بین جنبه‌های معیّن توسعه‌ی پایدار در سطح محلات می‌پردازند *(Galsteret al,2000:371-380; Kauko, 2011: 144-165;Katoshevski Cavari et al,2011:131-139)*

1-Brant lend
2-Sustainable Development
3-Think Globally, Act Locally

و تعدادی از پژوهش‌ها با دیدگاهی سیستماتیک کلیه‌ی جنبه‌های فوق را مورد بررسی قرار می‌دهند *(Choguill,2008: 41-48; Ercan, 2011: 295-306; Sharifi & Murayama, 2013: 73-78; Luederitz et al, 2013: 40-52: Cloutier et al, 2014: 203-209)*

اما ویژگی مشترک و اساسی این رویکردهای مذکور، در هدف آنها برای تبدیل فرآیند توسعه‌ی محلات، یا از طریق توسعه‌ی مجدد مکان‌های کنونی و یا با طرحی محلات جدید می‌باشد و کمتر پژوهشی به نقش مدیریت شهری به عنوان حلقه اتصال بین ابعاد مختلف و سازمان‌دهنده آنها توجه نموده است.

اگر در نظریه‌های توسعه‌ی انسان‌محور در شهرها، پایداری در سطح محلات (به مفهوم جامع اجتماعی، اقتصادی، زیست‌محیطی و کالبدی) و همچنین شهروندمداری را، دو اصل بنیادین و پذیرفته شده به حساب آوریم، به پذیرفته‌شده‌ترین و عام‌ترین اصول محتوایی در جوامع مختلف، اعم از توسعه یافته و یا در حال توسعه‌ی نائل شده‌ایم که عملیاتی شدن این اصول و دسترسی به ساختارهای متناسب با آنها در گرو سازمان و نظام مدیریتی کارآمد می‌باشد؛ مدیریتی که در سایه‌ی آن، سه حلقه‌ی مجزا اما به هم‌پیوسته‌ی محیط، اجتماع و اقتصاد در امر پایداری محلّه‌ای واجد اصول و معیارهای پایداری باشند.

پیشینه‌ی پژوهش

پایداری محلّه‌ای یکی از گرایش‌های نظری مؤثّر در زمینه‌ی توسعه‌ی پایدار شهری بوده و از جنبه‌های اساسی مدیریت و اداره‌ی کارآمد امور شهری تلقی می‌شود. منابع مربوط به این نگرش به دهه ۹۰ میلادی باز می‌گردد. در زمینه پایداری محلّه‌ای و نقش مدیریت شهری در آن، بعضاً پژوهش‌هایی صورت گرفته است که جهت جلوگیری از اطاله‌ی کلام تنها تعدادی از آنها به شرح زیر می‌باشد:

بارتون[۱] (۲۰۰۳)،چوگویل[۲] (۲۰۰۸)، زتر و واتسون[۳] (۲۰۱۲)، فلینت و رکو[۴] (۲۰۱۲)، استرلینگ[۵] و همکاران(۲۰۱۲)، هوگان[۶] (۲۰۱۳)، بارتون[۷] و همکاران همکاران (۲۰۱۳)، شریفی و مانایاما[۸] (۲۰۱۳)، لوئیدریتز[۹] و همکاران(۲۰۱۳)، چیلدرز و همکاران[۱۰] (۲۰۱۴) و همچنین در ایران می‌توان به پژوهش‌های حکمت‌نیا و زنگی‌آبادی (۱۳۸۳)، سرائی و مویدفر (۱۳۸۷)، توکلی‌نیا و استادی‌سیسی(۱۳۸۸)،سرائی و همکاران(۱۳۸۹)، فرهودی و همکاران (۱۳۹۰)، تیموری و همکاران (۱۳۹۱)، فنی و صارمی (۱۳۹۲) و سایر موارد اشاره نمود.حکمت‌نیا و زنگی‌آبادی (۱۳۸۳) در پژوهش خود شاخص‌های پایداری در سطح محلات شهر یزد و میزان نابرابری‌های محلّه‌ای را با استفاده از روش شاخص توسعه‌ی انسانی[۱۱] مورد بررسی قرار داده‌اند.

بر اساس نتایج حاصله محلّه صفائیه به عنوان پایدارترین محلّه و کشتارگاه به عنوان ناپایدارترین محلّه شناخته شده‌اند و در مجموع از ۴۵ محلّه، ۴ محلّه‌ی پایدار، ۲۸ محلّه‌ی نیمه‌پایدار و ۱۳ محلّه‌ی ناپایدار بوده‌اند، به صورتی که محلات پایدار در حومه‌ی شهر، با گسترش شتابان شهرنشینی و سکونت اقشار ثروتمند شکل گرفته است *(حکمت‌نیا و زنگی آبادی، ۱۳۸۳: ۳۷)*.

1-Barton, Hugh
2-Charles L. Choguill
3-Zetter & Watson
4-Flint & Raco
5-Sterling
6-Hagan
7-Burton
8 -Sharifi, Ayyoob and Murayama, Akito
9-Luederitz, Christopher
10-Daniel L. Childers, Steward T.A. Pickett, J. Morgan Grove, Laura Ogden, Alison Whitmer
11-HDI(Hiuman Development Index)

توکلی‌نیا و استادی‌سیسی (۱۳۸۸) در پژوهش خود با تأکید بر معرّف‌های توسعه‌ی پایدار، به ارزیابی سطوح‌پایدار در محلّه‌های شهری اوین، درکه و ولنجک در منطقه‌ی یکِ شهرداری تهران پرداخته‌اند، تا با مقایسه تطبیقی، عوامل مؤثّر بر پایداری یا ناپایداری شناسایی شوند و نقش شورایاری‌ها در بهبود روند پایداری ارزیابی گردد. برای دستیابی به این هدف، اطلاعات حاصل از مطالعات اسنادی و میدانی را با استفاده از روش سلسله مراتبی و روش‌های آمار استنباطی مورد تحلیل قرار داده‌اند. نتایج پژوهش آنها نشان می‌دهد که محلّه‌های درکه و اوین به ترتیب از نظر اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی و ولنجک از نظر کالبدی، در سطح بالاتر پایداری قرار دارند. همچنین با توجه به تفاوت عملکردی شورایاری‌ها، محلّه‌ی اوین با شناخت بیشتر مردم و به دلیل ارتباط تنگاتنگ هم‌محلّه‌ای‌ها با یکدیگر، فعالیت بیشتری داشته و در جهت تحقق اهداف سند توسعه‌ی محلّه‌ای گام‌های مؤثّرتری برداشته است. بطوری که ۸۰ درصد ساکنان اوین و ۷۵درصد ازساکنان درکه عملکرد شورایاری‌های محلّه‌شان را کاملاً تأثیرگذار ارزیابی کرده‌اند *(توکلی‌نیا و استادی‌سیسی، ۱۳۸۸: ۲۹)*.

کاظمیان و همکاران (۱۳۹۰) نیز در پژوهش خود پس از بررسی ادبیات نظری و انتخاب معیارهای متناسب برای سنجش پایداری محلّه‌ای، وظایف مرتبط با شاخص‌های پایداری شهرداری بر اساس ابعاد توسعه‌ی پایدار محلّه‌ای را طبقه‌بندی و مشخص کرده‌اند. یافته‌های پژوهش آنها نشان می‌دهد، ناحیه‌ی دو از منطقه‌ی چهار شهر تهران در مرز پایداری قراردارد. همچنین مدیریت شهری در پایداری ناحیه‌ی دو شهرداری منطقه چهار تهران با ضریب تعیین ۰/۵۱۱ به‌صورت معناداری تأثیرگذار بوده و از نظر تأثیرگذاری بر پایداری محلّه‌ای ناحیه‌ی دو در عملکرد کالبدی با ۳۴/۴ درصد بیشترین تأثیر و در عملکرد اقتصادی با ۶/۳ درصد کمترین تأثیر را در پایداری کلی ناحیه‌ی دو داشته است *(کاظمیان و همکاران، ۱۳۹۰: ۷)*.

بطور کلی سابقه‌ی موضوع مورد بررسی در پژوهش حاضر در جهان حدود ۳۵ سال،تحت‌عنوان جنبش‌های متفاوت در دل توسعه‌ی پایدار می‌باشد. در ایران سابقه‌ی موضوع از ۱۵تا حداکثر ۲۰سال در عرصه‌های مرتبط با شهر، مورد توجه جدی قرار گرفته است. با مطالعه‌ی پژوهش‌های انجام شده مشخص گردید پژوهش‌های ارزشمندی در این ارتباط به انجام رسیده است که اکثر آنها توجه به مبحث پایداری را در عرصه-های کلان شهر و در شکل پایدار یک شهر جست و جو کرده‌اند و کمتر به محلّه به عنوان کوچک‌ترین واحد شهری و سلول شهری توجه نموده‌اند؛ همچنین آنها ابعاد پایداری را در ابعاد اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی و کالبدی مورد بررسی قرار داده و هر کدام از این تحقیقات برای ابعاد مطرح شده شاخص-هایی را با توجه به شرایط مکانی مطرح نموده‌اند. مدیریت شهری نیز به عنوان یکی از عوامل کلیدی در این زمینه، کمتر مورد توجه قرار گرفته است. با علم به این که مدیریت حائز نقش مهمی در امر پایداری محلّه‌ای بوده و در سایه‌ی مدیریت مؤثّر و کارآمد است که حلقه‌های مجزا اما به‌هم پیوسته‌ی محیط، اجتماع و اقتصاد در یک محلّه می‌تواند در کنار یکدیگر به صورت پایدار تحقق یافته و بروز پیدا کند، اما در شهر یزد و محدوده‌ی بافت تاریخی، توجه به نقش و عملکرد مدیریت شهری در پایداری محلّه‌ای تاکنون به انجام نرسیده است.

روش‌شناسی پژوهش

روش تحقیق معمولاً مبتنی بر ماهیت موضوع و اهداف هر تحقیق تنظیم می‌شود. این پژوهش از نظر

هدف از نوع کاربردی و از نظر ماهیت و روش، از روش توصیفی- تحلیلی جهت شناخت و تعیین وضعیت پایداری محلّه‌ای و روش پیمایشی جهت شناخت و تحلیل عملکرد و نقش مدیریت شهری پایداری محلات بافت تاریخی استفاده گردیده است. اطلاعات مورد نیاز پژوهش در بخش چارچوب نظری، با روش کتابخانه‌ای و اسنادی، که از معمول‌ترین روش‌های آن استفاده از کتاب‌ها، گزارشات، مقالات، سالنامه‌های آماری یزد و مراجعه به سازمان‌های مرتبط با مسائل شهری از جمله شهرداری یزد، به ویژه شهرداری ناحیه‌ی تاریخی، سازمان میراث فرهنگی و سایر سازمان‌های مرتبط و همچنین اطلاعات مربوط به بخش عملکرد مدیریت شهری با استفاده از روش پیمایشی و ابزار پرسشنامه-های بسته و پنج گزینه‌ای براساس طیف لیکرت[1] در راستای سؤال و فرضیه‌ی پژوهش و در قالب ابعاد چهارگانه پایداری محلّه‌ای، از بین شهروندان بالای ۲۰ سال خانوارهای ساکن ناحیه‌ی تاریخی فراهم گردیده است. با توجه به ماهیت و فرضیات پژوهش جامعه‌ی آماری پژوهش در بخش پرسشنامه‌ای شهروندان ساکن در محدوده‌ی بافت تاریخی شهر یزد می‌باشد. روش انتخاب نمونه بنابر بستر گسترده‌ی پژوهش و ماهیت جغرافیایی آن و با عنایت به ناهمگونی جامعه و جمعیّت محلات بافت تاریخی، روش نمونه‌گیری احتمالی طبقه‌بندی شده مناسب تشخیص داده شد که ابتدا با استفاده از فرمول کوکران[2] (رابطه۱) تعداد ۳۸۰نمونه به عنوان حجم نمونه محاسبه و سهم هر یک از محلات با توجه به جمعیّت آنها و با استفاده از روش نمونه‌گیری احتمالی طبقه‌بندی شده برآورد گردید؛ سپس با پیمایش در بافت تاریخی، پرسشنامه‌ها با روش احتمالی ساده از بین افراد ۲۰ سال به بالا توزیع و تکمیل گردید. از این تعداد ۲۴ پرسشنامه از روند کار حذف و در نهایت کار تحلیل با ۳۵۶ پرسشنامه‌ی قابل قبول ادامه پیدا کرد.

$$N = \frac{\frac{t^2 pq}{d^2}}{1 + \frac{1}{N}\left(\frac{t^2 pq}{d^2} - 1\right)} \qquad \text{رابطه ۱}$$

در (رابطه ۱) مقادیر p و q به منظور حداکثرسازی مقدار واریانس و تعیین حجم نمونه‌ای که به بهترین وجه معرّف جامعه باشد، برابر با ۰/۵در نظر گرفته شده است. سایر مفروضات به شرح زیر می‌باشد:

$P= 0.5 \quad q= 0.5 \quad D=0.05 \quad t= 1.96 \quad N=38536$

جدول۱:تعداد پرسشنامه اختصاص یافته به محلات بافت تاریخی

محله	جمعیّت	تعدادپرسشنامه
محلّه‌ی شیخداد	۷۲۳۳	۶۳
محلّه‌ی دولت‌آباد	۳۶۱۴	۳۳
محلّه‌ی فهادان	۶۵۶۷	۶۱
محلّه‌ی گودال مصلی	۱۹۲۰	۱۸
محلّه‌ی گنبد سبز	۸۴۳۷	۷۸
محلّه‌ی گازارگاه	۳۳۲۷	۳۱
محلّه‌ی شش‌بادگیری	۴۴۵۱	۴۱
محلّه‌ی زردشتی‌ها	۶۹۸	۱۰
محلّه‌ی پشت باغ	۲۲۸۹	۲۱
مجموع	۳۸۵۳۶	۳۵۶

مأخذ: مطالعات نگارندگان، ۱۳۹۳

یک پرسشنامه‌ی خوب باید از ویژگی‌هایی مانند سهولت در اجرا، عملی بودن، سهولت تعبیر و تفسیر، اعتبار و پایایی برخوردار باشد. در این میان مهم‌ترین مواردی که به منظور سنجش درستی اندازه‌گیری مفاهیم و ابزار محقق ساخته به کار می‌رود، روایی[3] و پایایی[4] است *(ساعی، ۱۳۸۷: ۸۱)*.

به منظور افزایش اعتبار سوالات، پس از تعریف عملیاتی و در راستای هدف اصلی پژوهش، پرسشنامه طراحی گردید. جهت برآورد میزان پایایی و بررسی میزان صحّت سوالات و سنجش سطح مناسب ابزار

1-Likert
2-Cochran
3-Validity
4-Reliability

تحلیل، با استفاده از روش ضریب آلفای کرونباخ، مقدار آلفای تمامی گویه‌ها محاسبه گردید. از آنجا که ضریب آلفای محاسبه شده برابر با ۰/۷۲۵ می‌باشد، بنابراین از میزان حداقل قابل قبول یعنی ۰/۷ بیشتر بوده و اعتبار و پایایی پرسشنامه مورد تأیید قرار می‌گیرد.

شاخص‌های پژوهش

شاخص‌ها می‌توانند منجر به تصمیمات بهتر و کارکردهای مؤثّرتری، با ساده‌کردن، واضح کردن و در بر داشتن مجموعه‌ای از اطلاعات موجود برای سیاست-گذاران شوند. تاکنون در حدود ۴۴۰ شاخص برای سنجش پایداری ارائه شده است *(فرهودی و همکاران، ۱۳۹۰: ۹۵)*. نکته‌ای حائز اهمیت می‌باشد این است که شاخص‌های توسعه‌ی پایدار باید بتواند پایدار بودن توسعه‌ی انسانی را در قالب محلات شهری ارزیابی کند *(Nourry, 2008: 442)*. این پژوهش نیز به دنبال سنجش میزان پایداری محلات ناحیه‌ی تاریخی شهر یزد بوده و از آنجا که سنجش این امر به راحتی امکان پذیر نبوده، لذا باتوجه به مباحث، معیارها و ابعاد عنوان شده تاکنون، شاخص‌هایی جهت سنجش پایداری در نظر گرفته است (جدول ۲).

جدول۲: ابعاد و شاخص‌های پژوهش

ابعاد	شاخص	مطلوبیت	تبیین‌کننده معیار	ابعاد	شاخص	مطلوبیت	تبیین کننده معیار
بعد اقتصادی	تعداد شاغلین	⇧	اشتغال ساکنین	بعد فیزیکی - کالبدی	سرانه کاربری پارکینگ	⇧	سرزندگی اجتماعی
	جمعیّت در سن کار	⇧	پتانسیل اقتصادی و نظام فعالیّت محلّه		سرانه کاربری مذهبی	⇧	
	جمعیّت فعال	⇧			سرانه کاربری فرهنگی	⇧	
	جمعیّت غیرفعال	⇩			سرانه کاربری ورزشی	⇧	
	بار تکفل	⇩	وابستگی اقتصادی		درصد ساختمان‌های تخریبی	⇩	معیار فرسودگی محلّه
بعد اجتماعی - فرهنگی	بعد خانوار	⇩	تعداد شرکا در امرار معاش		درصد ساختمان‌های قابل نگهداری	⇧	
	تعداد زن باسواد	⇧	آگاهی اجتماعی		درصد ساختمان‌های بادوام	⇧	
	تعداد مرد با سواد	⇧			درصد ساختمان‌های بی-دوام	⇩	
	تعداد مرد بی‌سواد	⇩		بعد زیست - محیطی	تراکم خالص جمعیّتی	⇩	معیار ظرفیت قابل تحمل محلّه
	تعداد زن بی‌سواد	⇩			تراکم ناخالص جمعیّتی	⇩	
	تعداد طلاق رخ داده	⇩	عدم ثبات و تزلزل اجتماعی		سرانه کاربری فضای سبز	⇧	معیار مطلوبیت اکولوژیکی
	تعداد مهاجرین وارد شده	⇩	تعلق خاطر مکانی و امنیت محلّه‌ای		تعداد محل‌های جمع‌آوری زباله	⇧	معیار تمیزی و پاکیزگی محلّه
	نسبت مهاجرین وروری به جمعیّت محلّه	⇩			میانگین زباله تولیدی	⇩	
	تعداد بناهای با ارزش تاریخی و میراثی محلّه	⇧	خوانائی و هویت محلّه‌ای		تعداد خطوط اتوبوسرانی	⇧	دسترسی به حمل و نقل عمومی
بعد فیزیکی - کالبدی	سرانه کاربری مسکونی	⇧	مطلوبی زندگی عمومی				
	سرانه کاربری تجاری	⇧					
	سرانه کاربری درمانی	⇧					
	سرانه کاربری بهداشتی	⇧					

⇧ : شاخص هم‌سو، مطلوبیت با افزایش ارزش
⇩ : شاخص غیر هم‌سو، مطلوبیت با کاهش ارزش

مأخذ: مطالعات میدانی نگارندگان، ۱۳۹۳

جدول ۳: شاخص‌ها و ابعاد پژوهش در بخش سنجش عملکرد مدیریت شهری

ابعاد	شاخص‌ها و گویه‌های پژوهش
اجتماعی- فرهنگی	حفظ بناهای باارزش تاریخی و میراثی محله
	ترغیب ساکنان محله به ماندن در محله
	ایجاد محل‌های گذاران اوقات فراغت ساکنان
	ایجاد فرهنگسرا، کتابخانه و... (رفاه شهروندی)
	جلب همکاری مردم محله و مشارکت آنان جهت رفع مشکلات محله
	جلب اعتماد شهروندان و ساکنان محله
زیست- محیطی	جمع آوری و دفع زباله‌های محله
	اهتمام مدیریت شهری در تمیزی و پاکیزگی محله
	ایجاد مراکز بازیافت زباله و خرید پسماند
	درختکاری، ایجاد و نگهداری فضای سبز و پارک‌های محله‌ای
	فراهم نمودن حمل و نقل عمومی (اتوبوسرانی و تاکسیرانی)
اقتصادی	ایجاد واحدهای تجاری و اقتصادی مورد نیاز ساکنان محله
	سودآوری فعالیّت‌های اقتصادی موجود در محله
	توزیع مناسب فعالیّت‌های اقتصادی در محله
	جلوگیری از فعالیّت‌های اقتصادی مزاحم در محله
	تسهیل در صدور پروانه کسب برای مشاغلی که مورد نیاز ساکنان محله است
	اجرای طرح‌های عمرانی جهت بهبود وضعیت محله
فیزیکی- کالبدی	رسیدگی به وضعیت بافت فرسوده و توجه به نوسازی و بهسازی مساکن
	ایجاد کاربری‌های متنوع برای گروه‌های مختلف جوانان، سالخوردگان، کودکان و زنان
	ایجاد فضاهای جذاب و متنوع در محله
	دسترسی به خدمات آموزشی(مهدکودک، دبستان و راهنمایی)
	دسترسی ساکنان به خدمات بهداشتی- درمانی(خانه بهداشت، درمانگاه و....)

مأخذ: مطالعات میدانی نگارندگان ، ۱۳۹۳

شاخص‌های مورد استفاده در بخش سنجش عملکرد مدیریت شهری نیز در راستای ابعاد چهارگانه‌ی پژوهش به شرح جدول ۳ می‌باشد.

منطق فازی و کاربرد آن در مطالعات شهری

تئوری فازی اولین بار توسط پروفسور لطفی‌زاده از دانشگاه کالیفرنیا در برکلی در سال ۱۹۶۵ در مقاله‌ای با عنوان مجموعه‌های فازی[1] در مجله اطلاعات و کنترل[2] معرفی گردید *(Lotfi Zadeh, 1997: 112)*.

این نظریه قادر است بسیاری از مفاهیم، متغیّرها و سیستم‌هایی را که نادقیق و مبهم‌اند، صورت‌بندی ریاضی بخشیده و زمینه را برای استدلال، کنترل و تصمیم‌گیری در شرایط عدم اطمینان فراهم آورد *(پوراحمد و همکاران، ۱۳۸۶: ۳۵)*. جنبه‌ی مهم نظری سیستم‌های فازی این است که یک فرآیند سیستمی برای تبدیل یک پایگاه دانش به یک نگاشت غیرخطی را فراهم می‌سازند. این موضوع امکان به کارگیری سیستم‌های مبتنی بر دانش را در مدیریت سیستم پیچیده مسائل شهری فراهم می‌سازد *(حبیب و شکوهی، ۱۳۹۱: ۲۳-۲۱)*.

1-Fuzzy sets
2-Inform. and Control

یکی از مفاهیم اساسی در شناخت و تصمیم‌گیری انسانی، فهم درست و دقّت در شناخت ارتباطات و وابستگی‌ها می‌باشد *(گلی و عسگری، ۱۳۸۵: ۱۴۰)*.

در شرایط کنونی شناخت ارزش و مقادیر مؤثّر در تصمیم‌گیری انسانی در قالب مفاهیم مطلق عددی بیان می‌شود و نمی‌توان از واژه‌هایی مانند "تقریباً" در بیان کمّی استفاده نمود. مفهوم فازی که جهت بیان مفاهیم غیردقیق مطرح شده است؛ برای بیان بسیاری از عبارات انسانی از جمله سنجش میزان پایداری و بطور ویژه پایداری محلّه‌ای، به جهت مطرح بودن بحث عدم قطعیت در سنجش آن، می‌تواند مورد استفاده قرار گیرد. در منطق فازی با تعریف اطلاعات در قالب شاخص و متغیر و تعریف در مدل پیشنهادی و به کارگیری عبارات زبانی در بیان اندازه‌های کمّی و کیفی شاخص‌های پژوهش، سعی خواهد گردید طبقه‌بندی از محلات مورد مطالعه بر مبنای ترکیب متغیرها و با به کارگیری الگوی فازی و براساس (شکل ۱) ارائه گردد.

مراحل پیاده‌سازی منطق فازی

انجام محاسبات با اعداد فازی به صورت متغیّرهای زبانی، فاصله‌ای، مثلثی و ذوزنقه‌ای می‌باشند *(نوجوان و غضنفری، ۱۳۸۵: ۲۵)*. در این پژوهش اعداد فازی مثلثی به علت سادگی و کاربردی بودن، مورد استفاده قرار گرفته است. یک عدد فازی مثلثی را می‌توان با سه‌تایی مرتب (i, m, u) نمایش داد (شکل ۲) که i و u حدود پایینی و بالایی‌اند، m مقدار میانه و X عنصری بین i و u است. در این پژوهش در ابتدا از یک تابع عضویت مثلثی با سه ارزش زبانی برای وصف وضعیت پایداری (ضعیف،متوسط و قوی) استفاده گردیده است. این تابع عضویت را می‌توان به صورت شماتیک در (شکل ۳) مشاهده نمود.

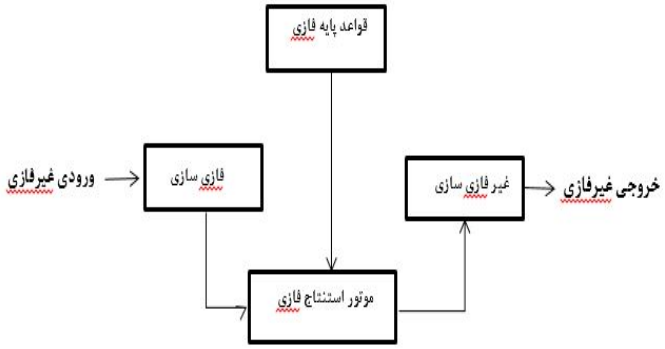

شکل۱: شمای کلی و مراحل اصلی در یک سیستم استنتاج فازی

مأخذ: مطالعات میدانی نگارندگان، ۱۳۹۳

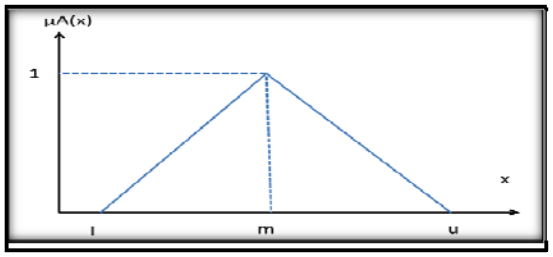

شکل ۲: نمایش اعداد مثلثی

مأخذ: مطالعات میدانی نگارندگان، ۱۳۹۳

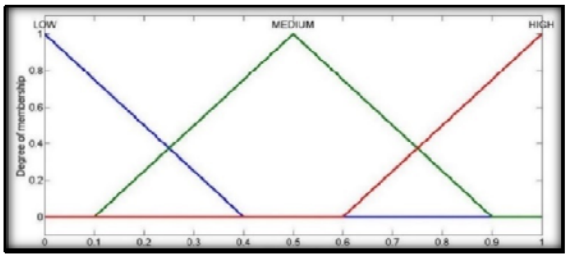

شکل ۳: درجه عضویت در تابع فازی مثلثی

مأخذ: مطالعات میدانی نگارندگان، ۱۳۹۳

یکی از روش‌های متداول برای استدلال فازی استفاده از روش ممدانی است.در این‌روش از شرط منطقی "اگر A آنگاه B" استفاده می‌شود[1] *(Klir&Bo,1995: 185)* و سپس خروجی نهایی به وسیله‌ی عملگر ترکیبی سوپریموم- مینیمم محاسبه می‌شود. در واقع برای استدلال ممدانی از عملگر AND استفاده گردیده است. فرآیند کلی روش ممدانی در (شکل ۴) نشان داده شده است *(مولائی و همکاران، ۱۳۸۹: ۲۴۲)*. در این مرحله شاخص‌ها یک به یک با هم مورد استدلال قرار می‌گیرند. چون هر شاخص دارای سه تابع عضویت (ضعیف، متوسط و قوی) می‌باشد، بنابراین ترکیب شاخص‌ها با استدلال ممدانی ۸۱ قانون یا قاعده را نتیجه خواهند داد. (شکل ۵) ترکیب نهایی قوانین را با استناد به استدلال ممدانی نمایش می‌دهد و (شکل ۶) تابع عضویت برای استدلال ممدانی را به تصویر می‌کشد. در این مرحله متغیّرهای زبانی مورد استفاده در پژوهش با استفاده از مقیاس‌های استاندارد به متغیّرهای فازی تبدیل می‌شوند. برای مثال اگر بُعد اقتصادی ضعیف، بُعد اجتماعی، ضعیف، بُعد فیزیکی و کالبدی، ضعیف و بُعد زیست محیطی نیز ضعیف باشد آنگاه پایداری بسیار ضعیف خواهد بود.

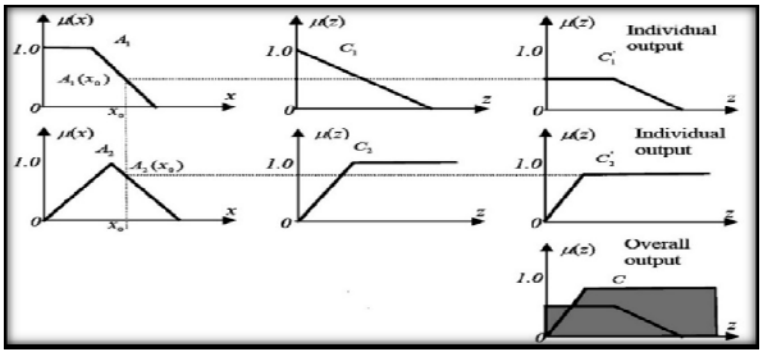

شکل ۴: فرآیند کلی روش ممدانی
مأخذ: مولائی و همکاران، ۱۳۸۹

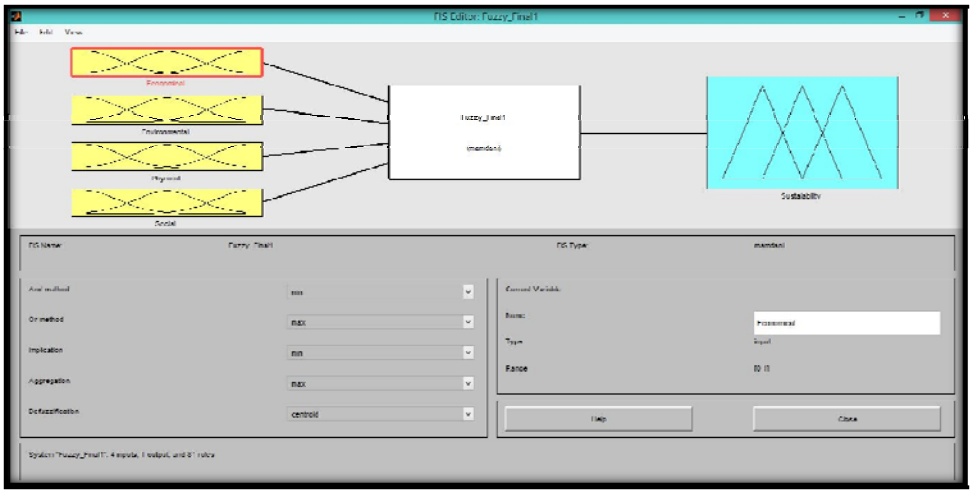

شکل ۵: پایگاه قوانین یا قواعد تعریف شده در نرم‌افزار متل۴ب
مأخذ: مطالعات میدانی نگارندگان، ۱۳۹۳

۱- به دلیل گسترده بودن روش ممدانی از تشریح آن در این نوشتار خودداری شده است و خوانندگان را به منابع مرتبط (از جمله سرائی و علیان، ۱۳۹۴) توصیه می‌کنیم.

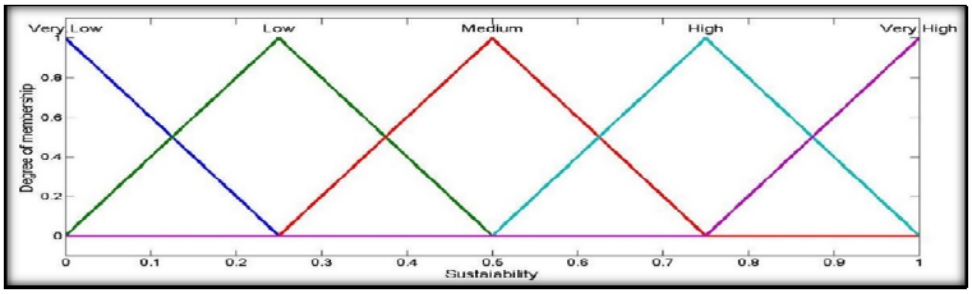

شکل ۶: تابع عضویت نهایی استدلال ممدانی

مأخذ: مطالعات میدانی نگارندگان، ۱۳۹۳

همان‌گونه که ملاحظه شد، نتیجه‌ی نهایی فرآیند استنتاج، یک خروجی فازی است. برای استفاده‌ی عملی و امکان به کارگیری آن در تحلیل‌ها، ضروری است خروجی فوق از حالت فازی به مقدار قطعی برگردانده شود. این مرحله به فرآیند غیرفازی کردن یا نافازی‌سازی معروف است. روش‌های متنوعی برای نافازی‌سازی فرآیند استنتاج توسعه پیدا کرده‌اند.

از میان آنها روش مرکز ثقل[1] (یا مرکز سطح) که اولین بار در سال ۱۹۸۵ توسط سوگنو معرفی شد و مقدار قطعی نهایی را که در واقع مرکز سطح منحنی در مجموعه فازی نهایی را محاسبه می‌کند، به کار گرفته شده است. در ادامه چارچوب عملیاتی پژوهش در (شکل ۷) آمده است.

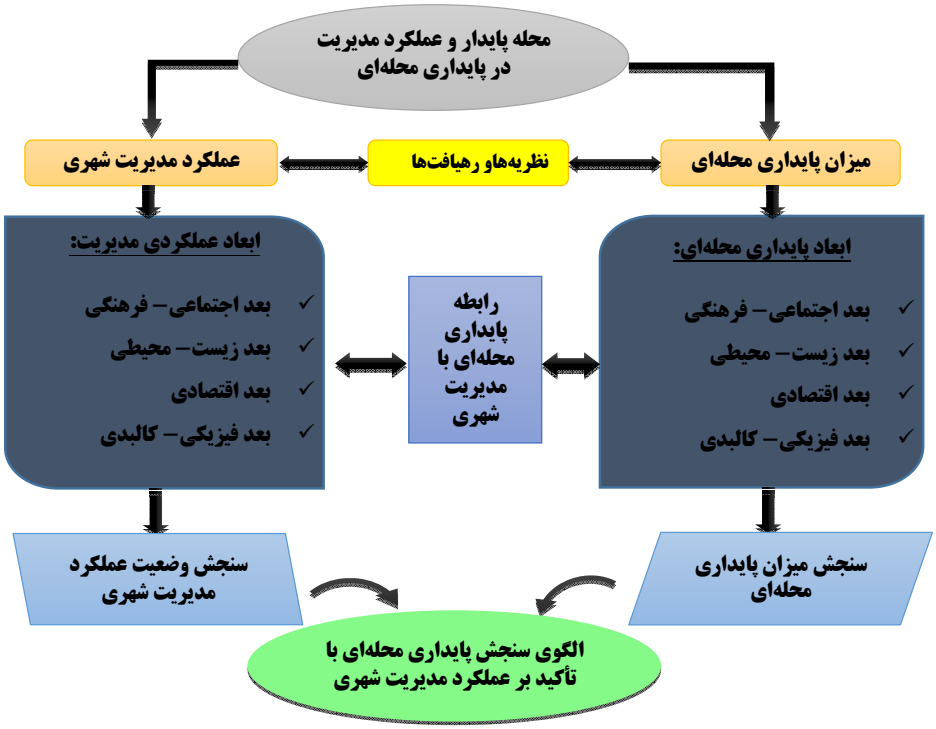

شکل ۷: نمودار چارچوب عملیاتی پژوهش

مأخذ: مطالعات میدانی نگارندگان، ۱۳۹۳

1-Centroid, Center of Gravity (COG) or Center of Area

محدوده‌ی مورد مطالعه

بافت تاریخی شهر یزد در دل شهر یزد و در دشت یزد- اردکان واقع شده و از شمال شرقی و جنوب غربی وسط دو رشته کوه خرانق و تفت احاطه شده است. عبور یک راه اصلی منطقه‌ای در جهت شرقی- غربی و تلاقی آن با چند راه فرعی که از سوی جنوب امتداد می‌یابند، موقعیت مناسبی را از نظر دسترسی‌ها برای استقرار شهر به وجود آورده است. جهت شیب برای هدایت آب توسط قنات از سوی کوه‌های جنوبی نیز امکان سکونت را فراهم ساخته و لذا هسته‌ی اولیه شهر در چنین موقعیتی شکل گرفته است *(کلانتری و حاتمی‌نژاد، ۱۳۸۵: ۱۸)*. مرکز اولیه‌ی شهر یزد در محلّه‌ی فهادان، با وجود همجواری با ریگزارها و کویر شمالی، موقعیت مساعدی از نظر طبیعی داشته و در همسایگی نزدیک آن سکونت‌گاه‌های زیادی مستقر بوده است. بافت تاریخی یزد شامل نه محلّه اصلی به نام‌های فهادان، گودال‌مصلی، گنبد سبز، گازارگاه، شش‌بادگیری، دولت‌آباد، شیخداد، زرتشتی‌ها و پشت باغ و ۴۹ زیرمحلّه است (شکل ۸).

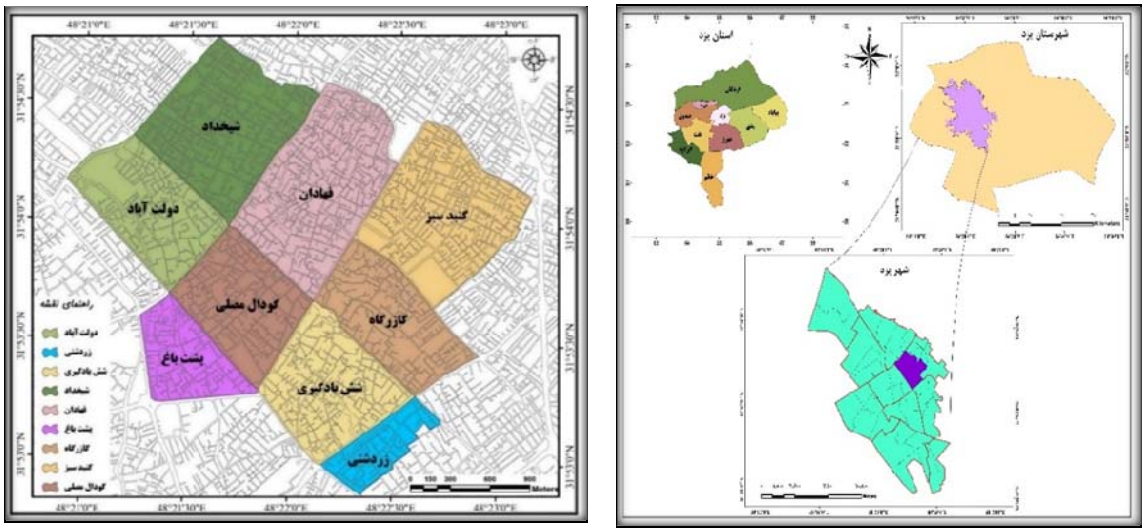

شکل ۸: نقشه‌ی تقسیمات سیاسی و موقعیت محلات بافت تاریخی شهر یزد

مأخذ: مطالعات میدانی نگارندگان، ۱۳۹۳

یافته‌های پژوهش

از آنجایی که شاخص‌های مورد استفاده در پژوهش (جدول ۲) از مقیاس‌های مختلفی برخوردار بوده، جهت مقایسه و شروع فرآیند ارزیابی لازم است تا بی‌مقیاس گردند. برای استاندارد کردن هر کدام از ابعاد پایداری،بسته به‌نوع آن از (رابطه‌ی۲) برای شاخص‌های مثبت و از (رابطه‌ی ۳) برای شاخص‌های منفی استفاده شده است؛

رابطه ۲

$$n_{ij} = \frac{a_{ij} - a_j^{min}}{a_j^{max} - a_j^{min}}$$

رابطه ۳

$$n_{ij} = \frac{a_j^{max} - a_j}{a_j^{max} - a_j^{min}}$$

: اندازه‌ی استاندارد یا حداکثرشاخص مورد نظر

: اندازه‌ی حداقل شاخص مورد نظر

: ارزش شاخص مورد نظر

شاخص‌ها پس از تجمیع و با استفاده از میانگین حسابی[1] در قالب چهار بُعد اقتصادی، زیست‌محیطی، فیزیکی- کالبدی و اجتماعی- فرهنگی بیان شده‌اند.
در ادامه با استفاده از تابع عضویت مثلثی با سه ارزش زبانی برای وصف پایداری محلّه‌ای در سه وضعیت ضعیف (رابطه ۴)، متوسط (رابطه ۵) و قوی (رابطه ۶) مقادیر فازی شدند.

رابطه ۴
$$f(x)=\begin{cases}0, & x<0.1\\ 0.1-0.9, & \dfrac{x-0.4}{0-0.4}\\ 1, & x\geq 0.9\end{cases}$$

رابطه ۵
$$f(x)=\begin{cases}0, & x<0.1\\ 0.1-0.9, & \dfrac{x-0.9}{0.1-0.9}\\ 1, & x\geq 0.9\end{cases}$$

رابطه ۶
$$f(x)=\begin{cases}0, & x<0.6\\ 0.1-0.9, & \dfrac{x-0.6}{1-0.6}\\ 1, & x\geq 0.9\end{cases}$$

پس می‌توان نتیجه گرفت که یک شاخص می‌تواند هم‌زمان درجه عضویت در همه‌ی مجموعه‌ها را دارا باشد که در ادامه به محاسبه و بررسی آنها خواهیم پرداخت.

بررسی وضعیت پایداری اقتصادی محلات

پس از محاسبه‌ی میانگین شاخص‌ها و به دست آوردن مقدار نهایی، فازی‌سازی آنها آغاز شد. (جدول ۴) و (شکل ۹) مقادیر عضویت هریک از محلات را در مجموعه‌های ضعیف، متوسط و قوی نشان می‌دهد. بجز محلات فهادان،گازارگاه و گودال‌مصلی سایر محلات در مجموعه قوی جایگاهی نداشته و مقادیر عضویت آنها در مجموعه قوی صفر می‌باشد. نکته‌ی‌حائز اهمیت در شاخص‌های مورد بررسی پایین‌بودن نسبی‌پایداری محلات از بُعد شاخص‌های اقتصادی می‌باشد.

جدول۴: مقادیر عضویت فازی برای شاخص اقتصادی

	دولت‌آباد	شیخداد	فهادان	گودال مصلی	پشت باغ	گنبدسبز	گازارگاه	شش بادگیری	زردشتی
ضعیف	۰/۴۶	۰/۷۶	۰/۷۰	۰/۲۶	۰/۲۵	۰/۷۵	۰/۲۰	۰/۳۲	۰/۷۱
متوسط	۰/۴۰	۰/۲۵	۰/۲۷	۰/۵۰	۰/۵۰	۰/۲۵	۰/۵۲	۰/۴۷	۰/۷۷
قوی	۰/۰۰	۰/۱۱	۰/۰۹	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۱۱	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰

مأخذ: مطالعات میدانی نگارندگان، ۱۳۹۳

مجموعه قوی مجموعه متوسط مجموعه ضعیف

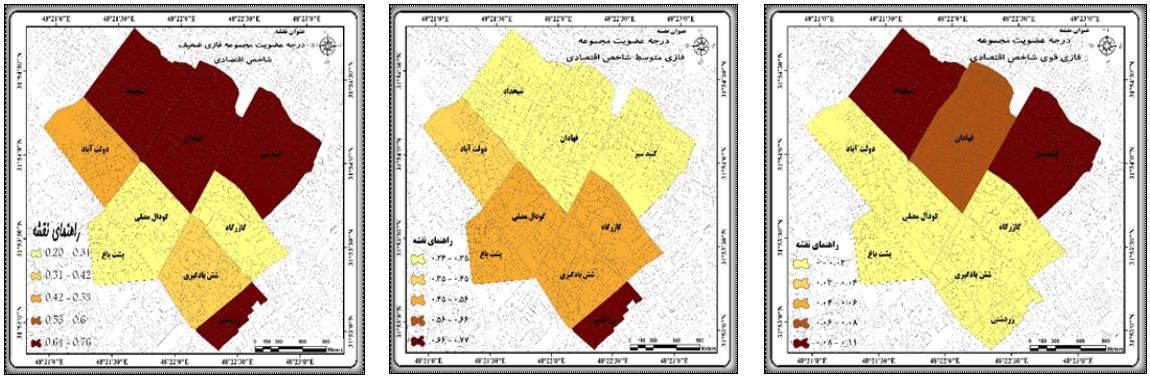

شکل ۹: نقشه‌ی عضویت محلات بافت تاریخی شهر یزد در مجموعه‌های فازی براساس شاخص اقتصادی

مأخذ: مطالعات میدانی نگارندگان، ۱۳۹۳

بررسی وضعیت پایداری زیست‌محیطی محلات

بر اساس (جدول ۵) و (شکل ۱۰)، مقادیر عضویت فازی شاخص‌های زیست‌محیطی به ترتیب در مجموعه‌های ضعیف، متوسط و قوی را نمایش می‌دهد. در این شاخص نیز تنها محلّه گودال مصلی با عضویت ناچیز ۰/۰۵ در مجموعه قوی، سایر محلات در مجموعه‌های ضعیف و متوسط اشتراک یافته‌اند.

جدول ۵: مقادیر عضویت فازی برای شاخص زیست- محیطی

	دولت‌آباد	شیخداد	فهادان	گودال‌مصلی	پشت باغ	گنبدسبز	گازارگاه	شش‌بادگیری	زردشتی
ضعیف	۰/۰۸	۰/۰۶	۰/۳۷	۰/۶۱	۰/۰۳	۰/۳۶	۰/۰۳	۰/۱۵	۰/۰۰
متوسط	۰/۶۷	۰/۵۹	۰/۴۴	۰/۳۲	۰/۶۱	۰/۸۰	۰/۶۴	۰/۵۵	۰/۶۳
قوی	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۵	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰

مأخذ: مطالعات میدانی نگارندگان، ۱۳۹۳

مجموعه قوی مجموعه متوسط مجموعه ضعیف

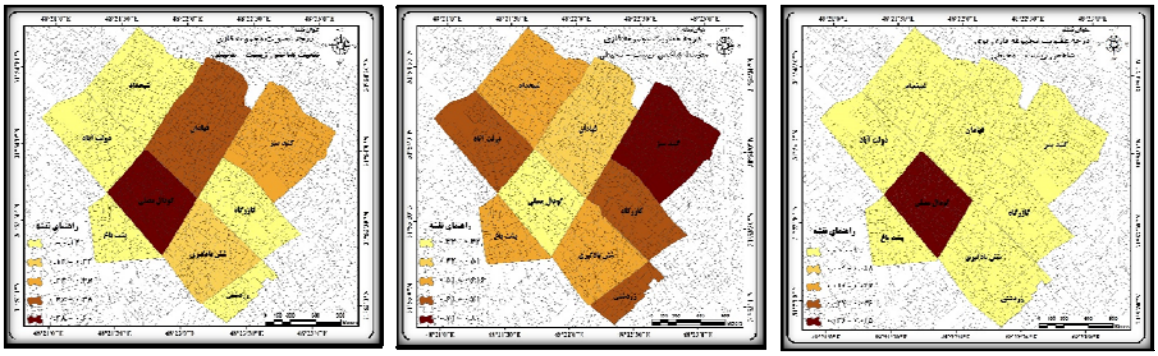

شکل ۱۰: نقشه عضویت محلات بافت تاریخی شهر یزد در مجموعه‌های فازی براساس شاخص زیست محیطی

مأخذ: مطالعات میدانی نگارندگان، ۱۳۹۳

بررسی وضعیت پایداری فیزیکی-کالبدی محلات

نتایج حاصله در (جدول ۶) و (شکل ۱۱) که مقادیر عضویت فازی این شاخص‌های فیزیکی- کالبدی را در سه مجموعه نمایش می‌دهند، مؤیّد صفر بودن مقادیر عضویت هر یک از محلات در مجموعه قوی می‌باشد.

جدول ۶: مقادیر عضویت فازی برای شاخص فیزیکی- کالبدی

	دولت‌آباد	شیخداد	فهادان	گودال‌مصلی	پشت باغ	گنبدسبز	گازارگاه	شش‌بادگیری	زردشتی
ضعیف	۰/۲۵	۰/۱۱	۰/۲۹	۰/۲۷	۰/۱۱	۰/۱۱	۰/۱۳	۰/۱۲	۰/۱۸
متوسط	۰/۷۵	۰/۶۸	۰/۷۷	۰/۴۹	۰/۶۸	۰/۶۸	۰/۶۹	۰/۶۸	۰/۷۲
قوی	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰

مأخذ: مطالعات میدانی نگارندگان، ۱۳۹۳

مجموعه قوی

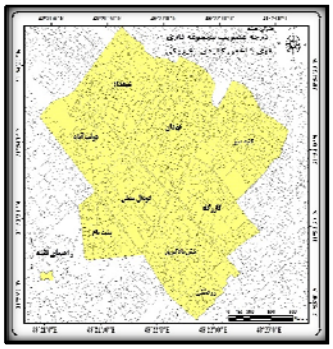

مجموعه متوسط

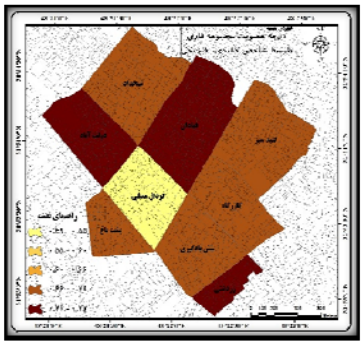

مجموعه ضعیف

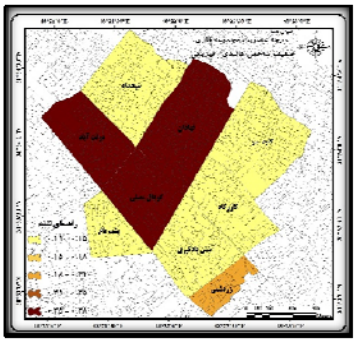

شکل ۱۱: نقشه عضویت محلات بافت تاریخی شهر یزد در مجموعه‌های فازی براساس شاخص فیزیکی- کالبدی

مأخذ: مطالعات میدانی نگارندگان، ۱۳۹۳

بررسی‌وضعیت پایداری اجتماعی- فرهنگی محلات

در (جدول ۷) و (شکل ۱۲) که معرّف مقادیر عضویت فازی محلات در مجموعه‌های ضعیف، متوسط و قوی می‌باشد، فقط عضویت محلّه زردشتی‌ها در مجموعه قوی، آن هم به مقدار بسیار ناچیز ۰/۰۹ به چشم می‌خورد.

جدول ۷: مقادیر عضویت فازی برای شاخص اجتماعی- فرهنگی

	دولت آباد	شیخداد	فهادان	گودال مصلی	پشت باغ	گنبدسبز	گازارگاه	شش بادگیری	زردشتی
ضعیف	۰/۰۲	۰/۳۱	۰/۰۹	۰/۳۹	۰/۲۸	۰/۰۷	۰/۲۷	۰/۱۹	۰/۷۱
متوسط	۰/۶۳	۰/۴۷	۰/۵۸	۰/۴۳	۰/۴۸	۰/۵۹	۰/۴۹	۰/۵۳	۰/۲۷
قوی	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۹

مأخذ: مطالعات میدانی نگارندگان، ۱۳۹۳

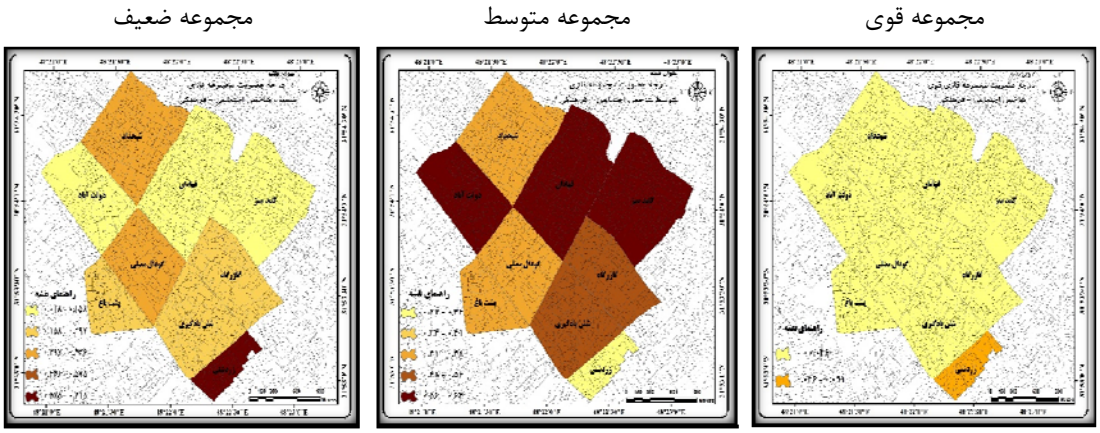

شکل ۱۲: نقشه عضویت محلات بافت تاریخی شهر یزد در مجموعه‌های فازی براساس شاخص اجتماعی- فرهنگی

مأخذ: مطالعات میدانی نگارندگان، ۱۳۹۳

تحلیل شاخص‌های پایداری محلات بافت تاریخی شهر یزد

پس از تلفیق هرکدام از مجموعه‌های ضعیف، متوسط و قوی در ابعاد چهارگانه پایداری، مقادیر مربوط به هریک از محلات در مدل وارد شده و نتایج خروجی اخذ شد. میزان نهایی پایداری محلات به تفکیک، بر اساس چهار بعد اقتصادی (شکل ۱۳)، زیست‌محیطی (شکل ۱۴)، فیزیکی- کالبدی (شکل ۱۵)، اجتماعی- فرهنگی (شکل ۱۶) با استفاده از نمودار عنکبوتی[1] به تصویر کشیده شده است. نتایج نشان می‌دهد که در بعد اقتصادی محلات شیخداد، گنبد سبز و فهادان به ترتیب با مقادیر ۰/۷۰۴، ۰/۷۰۲ و ۰/۶۸۱ بیشترین و محلّه زردشتی‌ها کمترین پایداری اقتصادی را دارا می‌باشند. از لحاظ بعد زیست- محیطی محلات گودال مصلی و فهادان با ۰/۶۴۳ و ۰/۵۴۹ بیشترین و محلّه‌ی گنبد سبز کمترین پایداری را دارند.

از لحاظ بعد فیزیکی- کالبدی در کل محلات بافت تاریخی نسبت به سایر ابعاد ناپایداری بیشتری را دارند، بطوری که محلّه‌ی گودال مصلی که به عنوان پایدارترین محله نسبت به سایر محلات شناخته شده، با ۰/۵۰۷ به نوعی در وضعیت متوسط قرار گرفته و محلّه‌ی فهادان پایین‌ترین میزان پایداری را دارد. بعد اجتماعی- فرهنگی که یکی دیگر از ابعاد سنجش پایداری محلّه‌ای است، از مقدار ۰/۶۸۶ در محلّه‌ی زردشتی‌ها تا ۰/۳۹۳ در محلّه‌ی دولت آباد متغیّر است.

1-Spaider

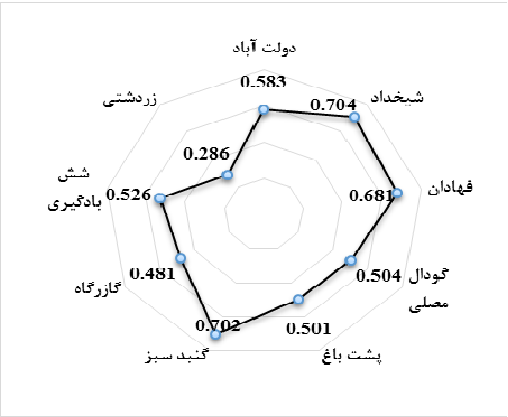

شکل ۱۳: وضعیت پایداری محلات بافت تاریخی از نظر شاخص‌های اقتصادی

مأخذ: مطالعات میدانی نگارندگان، ۱۳۹۳

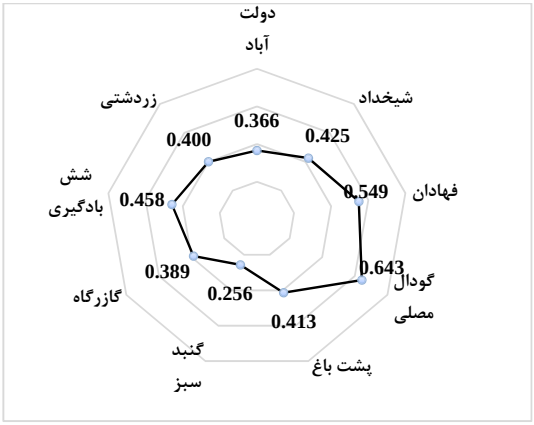

شکل ۱۴: وضعیت پایداری محلات بافت تاریخی از نظر شاخص‌های زیست‌محیطی

مأخذ: مطالعات میدانی نگارندگان، ۱۳۹۳

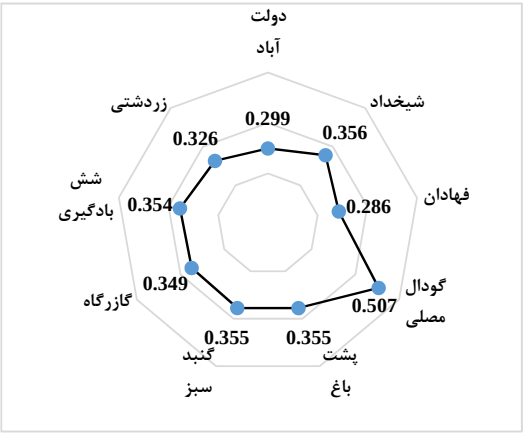

شکل ۱۶: وضعیت پایداری محلات بافت تاریخی از نظر شاخص‌های فیزیکی- کالبدی

مأخذ: مطالعات میدانی نگارندگان، ۱۳۹۳

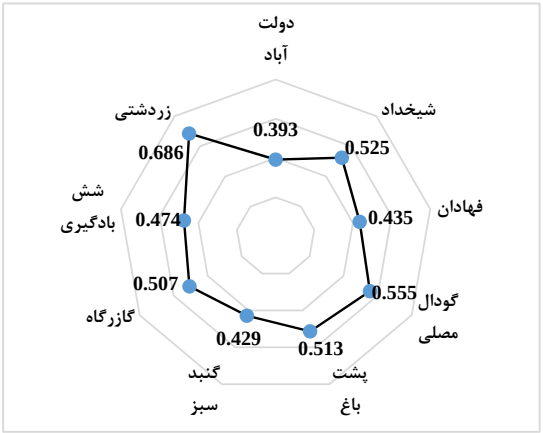

شکل ۱۵: وضعیت پایداری محلات بافت تاریخی از نظر شاخص‌های اجتماعی- فرهنگی

مأخذ: مطالعات میدانی نگارندگان، ۱۳۹۳

در ادامه جهت سنجش و تعیین وضعیت پایداری هر یک ازمحلات در قالب‌سیستم استنتاج فازی در نرم‌افزار متلب و با توجه به قواعد مذکور در بخش روش‌شناسی پژوهش، مقادیر چهارگانه‌ی شاخص‌ها تلفیق و مقادیر پایداری هریک از محلات محاسبه شد؛ بدین صورت که با تلفیق نتایج حاصله از مقادیر پایداری در هریک از ابعاد چهارگانه و با توجه به قواعد اگر A و B و C و D[1] آنگاه مقدار پایداری محله‌ای (X)، که در (شکل ۴) و (شکل ۵) و توضیحات مربوط به آن تشریح شده، به دست آمده است. بر اساس نتایج حاصله (شکل ۱۷) و (شکل ۱۸) محلات بافت تاریخی از نظر میزان پایداری در شرایط مساعدی به سر نمی‌برند و در وضعیت پایداری ضعیف و کمتر از متوسط هستند. از میان محلات نه‌گانه‌ی تاریخی شهر یزد محلّه‌ی گودال

۱- منظور از A،B،C وD هریک از ابعاد چهارگانه‌ای است که در پژوهش به‌کار رفته است.

مصلی با ارزش ۰/۴۷۴ نسبت به سایر محلات در شرایط بهتری قرار دارد. رتبه‌های بعدی به محلات شیخداد، فهادان، شش بادگیری، پشت باغ، گازارگاه، گنبدسبز، زردشتی‌ها و درنهایت دولت‌آباد با ارزش‌های ۰/۴۰۵، ۰/۳۸۲، ۰/۳۵۸، ۰/۳۵۰، ۰/۳۳۳، ۰/۳۲۰، ۰/۳۱۲ و ۰/۳۰۴ اختصاص یافته است. بدیهی است که شرایط کنونی مورد تأیید رویکرد محلات پایدار و نیل به شهر پایدار نبوده و تا دستیابی به آن راه طویلی پیش روی مدیران شهری قرار دارد. بنابراین التیام مسأله‌ی ناپایداری (پایداری ضعیف) محلات بافت تاریخی با توجه به ارزش کهن و ارزشمند آن باید در چهار بُعد اقتصادی، زیست‌محیطی، فیزیکی- کالبدی و اجتماعی- فرهنگی در کلیه محلات به ویژه محلات ناپایدارتر جهت ارتقای آنها از اولویّت برخوردار باشد. نیل به شهر پایدار می‌تواند در قالب تفکّرات زیست-محیطی و کالبدی- فیزیکی از یک سو و تفکرات اجتماعی- فرهنگی و اقتصادی از سوی دیگر تبلوریافته و موفقیّت‌آمیز جلوه کند؛ این امر نیز درصورتی که در شهر یزد با عزم جدی همراه باشد دور از دسترس نخواهد بود.

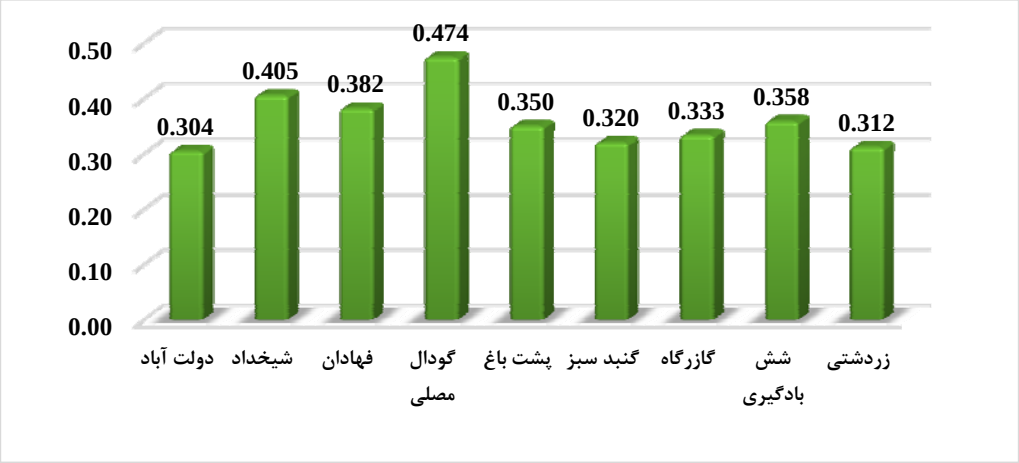

شکل ۱۷: نمودار میزان پایداری محلات بافت تاریخی شهر یزد

مأخذ: مطالعات میدانی نگارندگان، ۱۳۹۳

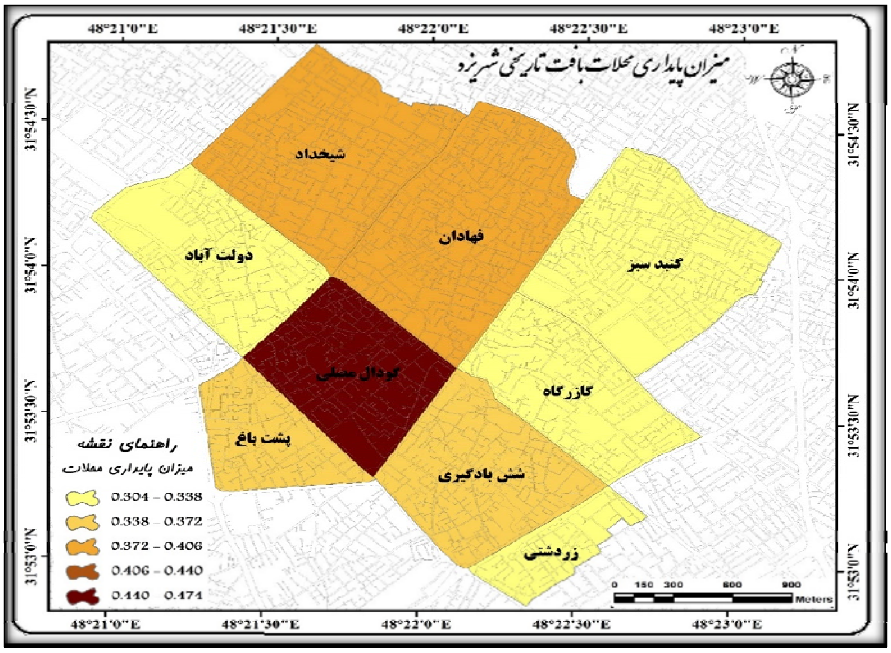

شکل۱۸: نقشه میزان پایداری محلات بافت تاریخی شهر یزد

مأخذ: مطالعات میدانی نگارندگان، ۱۳۹۳

بررسی عملکرد مدیریت شهری با استفاده از ضرایب همبستگی

ضریب همبستگی، آماره‌ای است جهت اندازه‌گیری قدرت یا درجه‌ی رابطه‌ی خطی بین دو متغیّر که هر کدام با واحدهای مخصوص به خود اندازه‌گیری شده‌اند. دامنه‌ی ضریب همبستگی بین ۱ تا ۱- در نوسان می‌باشد، به‌صورتی‌که مقادیر نزدیک به ۱ و ۱- از همبستگی قوی مثبت و منفی بین متغیّرها حکایت دارد؛ درحالی‌که هر چه مقدار همبستگی به صفر نزدیک‌تر شود، از قدرت همبستگی کاسته شده، بطوری که در نقطه‌ی صفر، متغیّرها هیچ رابطه‌ای با یکدیگر ندارند.

قبل از انجام همبستگی، نرمال بودن داده‌ها، عدم وجود داده‌های پرت و بررسی وضعیت پراکنش داده‌ها و مشاهده‌ی الگوی همبستگی آنها مفید می‌باشد، بنابراین ابتدا مبادرت به ترسیم پراکندگی داده‌ها گردیده است. (شکل ۱۹) نشان می‌دهد که رابطه‌ای تقریبی و مستقیم بین میزان پایداری و رضایت از عملکرد مدیریت شهری وجود دارد و می‌توان با توجه به مقیاس داده‌ها از آزمون همبستگی متناسب (پیرسون[1]) استفاده نمود.

در ادامه جهت شناخت معنادار بودن رابطه‌ی احتمالی و شدت رابطه بین میزان پایداری و عملکرد مدیریت شهری در محدوده‌ی مورد مطالعه از آزمون ضریب همبستگی پیرسون استفاده گردیده است. (جدول ۸) نشان می‌دهد رابطه‌ی معناداری بین میزان پایداری محلّه‌ای و عملکرد مدیریت شهری وجود ندارد. براساس یافته‌های پژوهش بین میزان پایداری محلّه‌ای و رضایت از عملکرد مدیریت شهری، علی‌رغم وجود رابطه ۰/۶۵۱ اما با توجه به بالاتربودن سطح معناداری از ۰/۰۵ (که برابر با ۰/۰۵۸) می‌باشد، نمی‌توان به معنادار بودن رابطه بین متغیّرها پی برد.

1-Pearson

جهت اطمینان از صحّت نتیجه‌ی فوق میزان همبستگی در ابعاد مختلف نیز مورد آزمون قرار گرفت؛ نتایج نشان می‌دهد که میزان همبستگی بجز در بعد زیست‌محیطی با مقدار ۰/۷۸۹ با سطح معناداری ۰/۰۵ که رابطه‌ای مستقیم بوده، معناداری رابطه را در سایر ابعاد، یعنی در بُعد اجتماعی- فرهنگی، بُعد اقتصادی و بُعد فیزیکی- کالبدی با توجه به بیشتر بودن سطح معناداری از ۰/۰۵ نمی‌توان نتیجه گرفت.

در سطح خردتر، برای این که تحلیل داده‌ها در سطح شاخص‌های هریک از دو متغیّر فوق‌الذکر نیز انجام گردد، تحلیل همبستگی بین هریک از ابعاد عملکرد مدیریت شهری (به عنوان متغیّر مستقل) با هریک از ابعاد پایداری (به عنوان متغیّر وابسته) انجام شده است. نتایج حاصله در (جدول ۹) بیان می‌کند که در ابعاد اجتماعی- فرهنگی، اقتصادی و فیزیکی- کالبدی با توجه به بالاتر بودن مقادیر سطح معناداری از سطح ۰/۰۵ نمی‌توان به معنادار بودن رابطه بین آنها اشاره نمود؛ اما از نظر بعد زیست‌محیطی با توجه به سطح معناداری حاصله (۰/۰۰۶) و مقدار آزمون پیرسون (۰/۷۸۹) فرض صفر یعنی عدم معناداری رابطه و تأثیر، رد شده و فرض مخالف مبنی بر وجود رابطه‌ی معنادار (تأثیرگذار بودن) پذیرفته می‌شود. بنابراین می‌توان به معنادار بودن عملکرد مدیریت شهری در بُعد زیست‌محیطی پایداری محلّه‌ای پی برد و تأثیرگذار بودن عملکرد مدیریت شهری را در این بعد از پایداری محلّه‌ای در محدوده مورد مطالعه نتیجه گرفت.

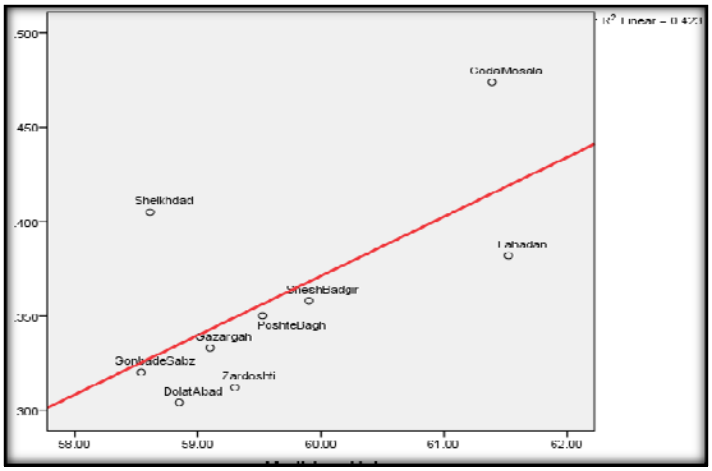

شکل ۱۹: نمودار بررسی وضعیت پراکندگی داده‌های پژوهش

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۳

جدول ۲: همبستگی بین پایداری محلّه‌ای و رضایت از عملکرد مدیریت شهری

متغیّرها		پایداری محلّه‌ای	عملکرد مدیریت شهری	سطح معناداری
پایداری محلّه‌ای	آزمون پیرسون	۱/۰۰۰	۰/۶۵۱	۰/۰۵
	معناداری	------	۰/۰۵۸	
عملکرد مدیریت شهری	آزمون پیرسون	۰/۶۵۱	۱/۰۰۰	۰/۰۵
	معناداری	۰/۰۵۸	------	

مأخذ: مطالعات میدانی نگارندگان، ۱۳۹۳

جدول ۹: همبستگی بین پایداری محلّه‌ای و رضایت از ابعاد عملکرد مدیریت شهری

ابعاد پایداری		ابعاد عملکرد مدیریت شهری					نتیجه
		اجتماعی- فرهنگی	زیست- محیطی	اقتصادی	فیزیکی- کالبدی	کل	
اجتماعی- فرهنگی	آزمون پیرسون	۰/۴۰۲	-----	-----	-----	-----	بدون‌تأثیر
	سطح معناداری	۰/۱۴۱	-----	-----	-----	-----	
زیست- محیطی	آزمون پیرسون	-----	۰/۷۸۹	-----	-----	-----	تأثیرگذار
	سطح معناداری	-----	۰/۰۰۶	-----	-----	-----	
اقتصادی	آزمون پیرسون	-----	-----	۰/۳۲۰	-----	-----	بدون تأثیر
	سطح معناداری	-----	-----	۰/۲۰۰	-----	-----	
فیزیکی- کالبدی	آزمون پیرسون	-----	-----	-----	۰/۱۱۳	-----	بدون تأثیر
	سطح معناداری	-----	-----	-----	۰/۳۸۶	-----	
پایداری کل	آزمون پیرسون	-----	-----	-----	-----	۰/۶۵۱	بدون تأثیر
	سطح معناداری	-----	-----	-----	-----	۰/۰۵۸	

مأخذ: مطالعات میدانی نگارندگان، ۱۳۹۳

در ادامه به منظور تعیین میزان تأثیرگذاری مدیریت شهری در پایداری محلّه‌ای از روش رگرسیون خطی استفاده شده است، بطوری که عملکرد مدیریت شهری در هر یک از ابعاد به عنوان متغیّر مستقل و پایداری محلّه‌ای به عنوان متغیّر وابسته در نظر گرفته شده است. همان گونه که در (جدول ۱۰) آمده است در میان ابعاد چهارگانه عملکرد زیست‌محیطی در پایداری اجتماعی رابطه معناداری داشته و سایر ابعاد یعنی عملکرد اجتماعی-فرهنگی، عملکرد اقتصادی و عملکرد فیزیکی-کالبدی به ترتیب در پایداری اجتماعی-فرهنگی، پایداری اقتصادی و پایداری فیزیکی- کالبدی دارای رابطه‌ی معناداری نبوده است. بنابراین با توجه به ضرایب همبستگی به دست آمده و سطح معناداری آنها می‌توان نتیجه گرفت که بجز بُعد زیست‌محیطی در سه بُعد اجتماعی- فرهنگی، اقتصادی و فیزیکی- کالبدی، علی‌رغم نقش مهمی که در استمرار و تداوم ابعاد و شاخص‌ها پایداری محلّه‌ای دارد، ارتباط ضعیفی برقرار است.

جدول ۱۰: همبستگی بین ابعاد عملکردی مدیریت شهری و پایداری محلّه‌ای

ابعاد عملکردی	R	ضریب‌تعیین R^2	آماره F	میانگین مربعات	سطح معناداری	نتیجه
عملکرد اجتماعی- فرهنگی در پایداری اجتماعی- فرهنگی	۰/۴۰۲	۰/۱۶۲	۱/۳۵۳	۰/۰۰۹	۰/۲۸۳	بدون تأثیر
عملکرد زیست- محیطی در پایداری زیست- محیطی	۰/۷۸۹	۰/۶۲۳	۱۱/۵۴۳	۰/۰۶۱	۰/۰۱۱	تأثیرگذار
عملکرد اقتصادی در پایداری اقتصادی	۰/۳۲۰	۰/۱۰۳	۰/۸۰۱	۰/۰۱۵	۰/۴۰۰	بدون تأثیر
عملکرد فیزیکی- کالبدی در پایداری فیزیکی- کالبدی	۰/۱۱۳	۰/۰۱۳	۰/۰۹۱	۰/۰۰۴	۰/۷۷۲	بدون تأثیر
عملکرد کلی پایداری کل	۰/۶۶۱	۰/۴۳۷	۵/۴۳۹	۰/۰۱۰	۰/۰۵۲	بدون تأثیر

مأخذ: مطالعات میدانی نگارندگان، ۱۳۹۳

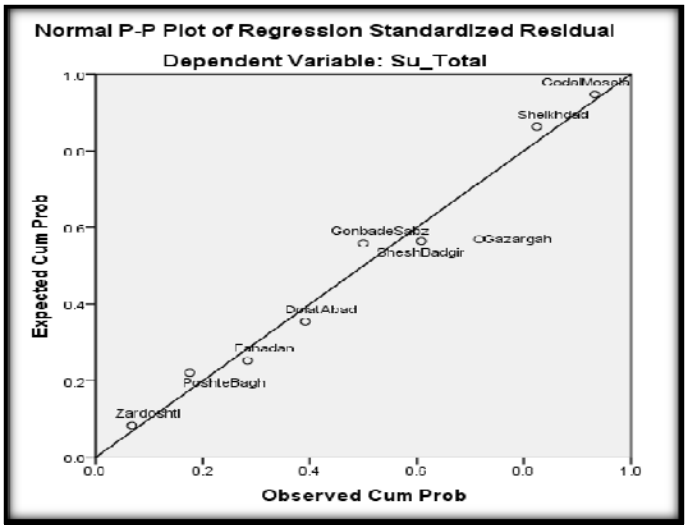

شکل ۲۰: همبستگی مشاهده شده و مورد انتظار بین ابعاد عملکردی مدیریت شهری و پایداری محلّه‌ای

مأخذ: مطالعات میدانی نگارندگان، ۱۳۹۳

همچنین براساس ضرایب جداول همبستگی و مقادیر بتّا می‌توان معادله‌ی خط رگرسیون را برای عملکرد مدیریت شهری در میزان پایداری محلّه‌ای به صورت زیر مطرح نمود:

رابطه ۷	(پایداری اجتماعی- فرهنگی) ۰/۰۶۲ + ۰/۵۰۶-	=	عملکرد اجتماعی- فرهنگی
رابطه ۸	(پایداری زیست- محیطی) ۰/۱۳۲ + ۱/۴۱۸-	=	عملکرد زیست- محیطی
رابطه ۹	(پایداری اقتصادی) ۰/۱۳۰ + ۱/۲۴۱-	=	عملکرد اقتصادی
رابطه ۱۰	(پایداری فیزیکی- کالبدی) ۰/۰۱۰ + ۰/۱۸۳-	=	عملکرد فیزیکی- کالبدی
رابطه ۱۱	(پایداری کل) ۰/۰۲۱ + ۰/۹۲۹-	=	عملکرد کلی پایداری کل

با این توصیفات و با توجه به نتایج حاصل از آزمون آماری ضرایب همبستگی در محدوده‌ی مورد مطالعه، می‌توان به این نتیجه‌ی عملی و منطقی رسید که بین دو متغیّر پایداری محلّه‌ای و مدیریت شهری رابطه‌ی معنادار و مقدار ضریب همبستگی نسبتاً مناسب و خوبی را شاهد نیستیم.

یک محلّه‌ی شهری پایداری نیازمند عملکرد و ظرفیت قابل توجهی است که برای تحقّق آن تأکید بر منابع و ظرفیت‌های اجتماعی، زیست‌محیطی، اقتصادی و کالبدی ضروری به نظر می‌رسد. نتایج تحقیقات میدانی نشان داده است که مدیریت شهری از داشتن یک نقش مؤثّر و کارآمد در پایداری محلات بافت تاریخی به دور بوده است. نکته‌ای که همواره محقّقان و متخصصان در امر پایداری محلّه‌ای به آن اذعان داشته‌اند، وجود رابطه و همبستگی پایداری محلّه‌ای و

مدیریت مؤثّر و کارآمد بوده است، اما متأسفانه این امر در محدوده‌ی بافت تاریخی شهر یزد مشاهده نمی‌شود.

نتیجه

همان گونه که از عنوان پژوهش حاضر بر می‌آید، نگارندگان به دنبال بازخوانی نقش و عملکرد مدیریت شهری در تحقق محلّه‌ی تاریخی پایدار در بافت تاریخی شهر یزد بوده‌اند. حال اگر محلّه‌ی تاریخی پایدار را دارای هویّت، مکان سکونتی شاد و سرزنده برای اهالی خود بدانیم، ساکنان محلّه نسبت به آن احساس تعلّق و دلبستگی دارند، از کیفیت بالای زندگی بهداشت و محیط زیست مناسب برخوردارند، محلّه‌ی پایدار محلّه‌ای خوانا است؛ به اهالی خود خدمات مناسبی را ارائه می‌دهد؛ از دسترسی مناسبی برخوردار بوده و واجد سایر ویژگی‌های مذکور در بخش مبانی نظری می‌باشد. در این میان اگر مدیریت شهری را در قالب یک نگرش همه‌جانبه و سیستماتیک در ارتباط با نظریه‌ی توسعه‌ی پایدار و پایداری محلّه‌ای را در ابعاد چهارگانه‌ی مورد بررسی در پژوهش حاضر بنگریم، می‌توان به نقش مؤثّر و تسهیل‌گر آن اشاره نمود.

بر اساس نتایج حاصله از سنجش وضعیت پایداری محلات بافت تاریخی شهر یزد، محلات بافت تاریخی از نظر معیارهای پایداری محلّه‌ای در وضعیت ضعیف و نامطلوبی قرار دارند. از میان محلات نه‌گانه‌ی تاریخی شهر یزد محلّه گودال مصلی با ارزش ۰/۴۷۴ نسبت به سایر محلات در شرایط بهتری قرار دارد و سپس محلات شیخداد، فهادان، شش بادگیری، پشت باغ، گازارگاه، گنبد سبز، زردشتی‌ها و در نهایت دولت‌آباد با ارزش‌های ۰/۴۰۵، ۰/۳۸۲، ۰/۳۵۸، ۰/۳۵۰، ۰/۳۳۳، ۰/۳۲۰، ۰/۳۱۲ و ۰/۳۰۴ قرار دارند. پیامد چنین وضعیتی در قالب جمعیّت‌گریزی شدید و عدم تمایل به سکونت اهالی بومی که ناشی از شرایط نامناسب زندگی از نظر اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی، زیست-محیطی، کالبدی و غیره است، تبلور می‌یابد؛ در حالی که محور و نقطه‌ی کانونی که همه‌ی این ابعاد را به هم پیوند می‌دهد، انسان است که در مباحث پایداری به عنوان محور توسعه معرفی می‌شود.

همچنین یافته‌های پژوهش جهت سنجش و معناداری رابطه و تأثیر عملکرد مدیریت شهری بر پایداری محلّه‌ای نشان می‌دهد رابطه‌ی معناداری بین میزان پایداری محلّه‌ای و عملکرد مدیریت شهری وجود ندارد. بر اساس یافته‌های پژوهش بین میزان پایداری محلّه‌ای و رضایت از عملکرد مدیریت شهری نمی‌توان به وجود رابطه بین متغیّرها پی برد. این مسأله در ابعاد مختلف نیز مورد آزمون قرار گرفت؛ نتایج نشان می‌دهد که میزان همبستگی بجز در بُعد زیست‌محیطی با مقدار ۰/۷۸۹با سطح معناداری ۰/۰۵ که رابطه‌ای مستقیم بوده، وجود رابطه در سایر ابعاد را نمی‌توان معنادار دانست. بنابراین براساس نتایج حاصله از آزمون آماری می‌توان نتیجه گرفت که مدیریت شهری در ابعاد سه‌گانه‌ی فوق، در پایداری محلّه‌ای رابطه معناداری را نداشته است؛ اما از نظر بعد زیست‌محیطی با توجه به سطح معناداری و مقدار آزمون پیرسون (۰/۷۸۹) فرض معنادار بودن (تأثیرگذار بودن) پذیرفته می‌شود. بنابراین می‌توان به معنادار بودن عملکرد مدیریت شهری در بُعد زیست‌محیطی پایداری محلّه‌ای پی برد و تأثیرگذار بودن عملکرد مدیریت شهری را در این بُعد از پایداری محلّه‌ای در محدوده‌ی مورد مطالعه نتیجه گرفت.

با این توصیفات و با توجه به نتایج حاصل از آزمون آماری ضرایب همبستگی در محدوده‌ی مورد مطالعه، می‌توان به این نتیجه‌ی عملی و منطقی رسید که بین دو متغیّر پایداری محلّه‌ای و مدیریت شهری رابطه‌ی

معنادار و مقدار ضریب همبستگی نسبتاً مناسب و خوبی را شاهد نیستیم و عملکرد مدیریت شهری موجب پایداری محلات نشده است.

علّت این موضوع که چرا عملکرد زیست‌محیطی در پایداری زیست‌محیطی توانسته تأثیر داشته باشد را می‌توان به این امر مربوط دانست که امروزه با پیشرفت علوم بهداشتی و اهمیت یافتن مباحث بهداشتی همچنین به جهت توریستی بودن بافت و تأثیر منفی آلودگی در جذب توریست، مدیریت شهری نیز جهت رفع آلودگی‌های محیطی بیشتر اقدام نموده است. همچنین توجه به پارک‌های محلّه‌ای محدود در محلات و ساماندهی وضعیت آنها را می‌توان از دلایل این امر ذکر نمود. اما ذکر این نکته حائز اهمیت است که تأثیر عملکرد مدیریت شهری در سطوح بالا و مناسبی قرار نداشته و هنوز تا نیل به وضع مطلوب و ایده‌آل راه طویلی پیش روی مدیریت شهری قرار دارد. این امر را می‌توان ناشی از توجیه نبودن مدیران نسبت به ارزشمندی این بافت، وسیع بودن و از همه مهمتر مسائل فراوان و ویژگی‌های بافت تاریخی دانست.

ریشه‌یابی این شرایط را می‌توان در تعدّد و تکثّر کنشگران و بازیگران در امور شهری به ویژه بافت‌های تاریخی به جهت ماهیت آن دید و ضرورت هم‌گرایی و هم‌سویی آنها در یک چارچوب مبتنی بر دموکراسی و عدالت را می‌توان در مدل‌های حکمروایی مطلوب شهری جست و جو نمود؛ تا در سایه‌ی آن تفرّق و واگرایی موجود از بین رفته و زمینه‌ی شهر پایدار و به ویژه محلّه‌ی تاریخی پایدار فراهم گردد. همچنین اهتمام ویژه به اقناع ساکنان بومی به ماندن در محلّه و افزایش حس تعلق در آنها در جهت مبارزه با رشد منفی جمعیّت که سال‌هاست پیش روی بافت تاریخی بوده، از ضروریات می‌باشد. بدیهی است که این امر در گرو اهتمام به جمع‌آوری و دفع زباله‌ها جهت افزایش سلامت شهروندان و ارتقاء کیفیت و مطلوبیت بصری (این مسأله با توجه به نارضایتی زیاد شهروندان در محلّه شیخداد و گنبد سبز حائز اولویت می‌باشد)، حفظ و حراست از ابنیه‌ی دارای هویّت و ارزش تاریخی جهت افزایش هویّت و خوانایی محلّه، تغییر کاربری سازگار و متناسب با نیازهای ساکنان و توریست‌ها به ویژه در ابنیه‌ی متروکه، و احیاء و افزایش پایداری اقتصادی و اجتماعی، ایجاد فضای سبز و افزایش سرانه‌ی فضای سبز، ساماندهی و جمع‌آوری مشاغل خیابانی، تکدی‌گری‌ها و دستفروشی‌ها به ویژه در خیابان‌های اصلی به جهت تأثیر منفی و بسیار ناخوشایند آنها در کیفیت بصری و تصویر ذهنی از بافت تاریخی، ایجاد زمینه و بسترسازی جهت تأسیس شورایاری در سطح محلات به عنوان حلقه اتصال بین مدیریت/ شورای شهر و شهروندان و غیره خواهد بود.

منابع

- اردشیری، مهیار (۱۳۷۹). توسعه پایدار و مدیریت شهری، دو فصلنامه مدیریت شهری. شماره ۳. صفحات ۳۶-۲۴.
- پوراحمد،احمد؛ کیومرث حبیبی؛ سجاد محمدزهرایی؛ سعید نظری‌عدلی (۱۳۸۶). استفاده از الگوریتم فازی و GIS برای مکان‌یابی تجهیزات شهری، مطالعه موردی: محل دفن زباله بابلسر، محیط شناسی. سال سی و سوم. شماره ۴۲. صفحات ۴۲-۳۱.
- پیر بابایی، محمد تقی (۱۳۸۳). ظرفیت‌سازی توسعه محلّه‌ای، چکیده مقالات همایش توسعه محلّه‌ای. تهران. شهرداری تهران.
- توکلی‌نیا، جمیله؛ منصور استادی‌سیسی (۱۳۸۸). تحلیل پایداری محلّه‌های کلان شهر تهران با تأکید بر عملکرد شورایاری‌ها نمونه موردی: محلّه‌های اوین، درکه و ولنجک، فصلنامه پژوهش‌های جغرافیای انسانی. شماره ۷۰. صفحات ۴۳-۲۹.

- تیموری، ایرج؛ رحمت‌الله فرهودی؛ محمدتقی رهنمائی؛ مهدی قرخلو (۱۳۹۱). ارزیابی پایداری اجتماعی با استفاده از منطق فازی (مطالعه موردی: شهر تهران)، جغرافیا (فصلنامه علمی- پژوهشی انجمن جغرافیای ایران)، سال دهم. شماره ۳۵. صفحات ۳۹-۱۹.
- حبیب، فرح؛ علی شکوهی (۱۳۹۱). شناخت و تحلیل مسائل شهری با استفاده از سیستم‌های فاز، هویّت شهر. سال ششم. شماره ۱۰. صفحات ۲۶-۱۷.
- حکمت‌نیا، حسن؛ علی زنگی‌آبادی (۱۳۸۳). بررسی و تحلیل سطوح پایداری در محلات شهر یزد و ارائه راهکارهایی در بهبود روند آن، فصلنامه تحقیقات جغرافیایی. شماره ۷۲. صفحات ۵۱-۳۷.
- ساعی، علی (۱۳۸۷). روش تحقیق در علوم اجتماعی با رهیافت عقلانیت انتقادی، چاپ دوم. تهران. سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی(سمت).
- سرائی، محمدحسین؛ مهدی علیان (۱۳۹۴). سنجش و ارزیابی میزان پایداری محلّه‌ای در بافت تاریخی شهر یزد، فصلنامه برنامه‌ریزی و آمایش فضا. دوره ۱۹. شماره ۱. صفحات ۱۰۸-۷۹.
- سرائی، محمدحسین؛ سعیده مویدفر (۱۳۸۷). گویه‌های اجتماعی- اقتصادی توسعه پایدار شهری در شهرهای مناطق خشک: شهر اردکان، فصلنامه تحقیقات جغرافیایی. شماره۲۳. پیاپی ۹۰. صفحات ۹۲-۶۵.
- سرائی، محمدحسین؛ صدیقه لطفی؛ سمیه ابراهیمی (۱۳۸۹). ارزیابی و سنجش سطح پایداری توسعه محلات شهر بابل، مجله پژوهش و برنامه‌ریزی شهری. سال اول. شماره ۲. صفحات ۶۰-۳۷.
- صفائی‌پور، مسعود؛ حبیبه روزبه (۱۳۹۲). هویّت و توسعه پایدار محلّه‌ای در شهر شیراز مورد: محلّه فخرآباد،جغرافیاوتوسعه.شماره ۳۱. صفحات ۱۲۰-۱۰۷.
- فرهودی، رحمت‌الله؛ محمدتقی رهنمایی؛ ایرج تیموری (۱۳۹۰). سنجش توسعه پایدار محلّه‌های شهری با استفاده از منطق فازی و سیستم اطلاعات جغرافیایی مطالعه موردی: منطقه ۱۷ شهرداری تهران، فصلنامه پژوهش‌های‌جغرافیای انسانی.شماره۷۷.صفحات ۱۱۰-۸۹.
- فنی، زهره؛ فرید صارمی (۱۳۹۲). رویکرد توسعه پایدار محلّه‌ای در کلانشهر تهران مورد: محلّه بهار منطقه ۷. فصلنامه جغرافیا و توسعه. شماره ۳۰. صفحات ۵۶-۳۵.
- کاظمیان، غلامرضا؛ نوید سعیدی رضوانی (۱۳۸۲). امکان‌سنجی واگذاری وظایف جدید به شهرداری‌ها، جلد اول، تهران: انتشارات سازمان شهرداری‌ها.
- کاظمیان، غلامرضا؛ ابوالفضل مشکینی؛ شادی بیگلری (۱۳۹۰). ارزیابی عملکرد مدیریت شهری در پایداری محلّه‌ای ناحیه دو شهرداری منطقه ۴ تهران(محلّه‌های مجدیه، شمس‌آباد و کالاد)، نشریه تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی. ۲۱. صفحات ۲۸-۷.
- کلانتری‌خلیل‌آباد، حسین؛ احمد پوراحمد (۱۳۸۴). مدیریت و برنامه‌ریزی احیاء ناحیه تاریخی شهر یزد، فصلنامه پژوهش‌های جغرافیایی. شماره ۵۴. صفحات ۹۲-۷۷.
- کلانتری، حسین؛ حسین حاتمی‌نژاد (۱۳۸۵). برنامه‌ریزی مرمت بافت تاریخی شهر یزد، تهران. انتشارات فراگستر.
- گلی، علی؛ علی عسگری (۱۳۸۵). کاربرد منطق فازی در تبدیل روستا به شهر، نمونه موردی: استان تهران، مدرس علوم انسانی- برنامه‌ریزی و آمایش فضا، دوره ۱۰. شماره ۲. صفحات ۱۵۹-۱۳۹.
- معصومی، سلمان (۱۳۸۹). توسعه محلّه‌ای در راستای پایداری کلانشهر تهران، تهران. انتشارات جامعه و فرهنگ.
- ملکی، لادن؛ میترا حبیبی (۱۳۹۰). ارزیابی کیفیت محیط در محلّه‌های شهری، نمونه موردی: محلّه چیذر، دو فصلنامه دانشگاه هنر. نامه معماری و شهرسازی. شماره ۷. صفحات ۱۲۷-۱۱۳.
- مولائی، دامون؛ محمد سعدی‌مسگری؛ روزبه شاد، حسین آقامحمدی (۱۳۸۹). استفاده از استنتاج‌گری فازی برای مدل‌سازی روابط مکانمند در محیط GIS، مدرس علوم انسانی- برنامه‌ریزی و آمایش فضا، دوره ۴. شماره ۳. صفحات ۲۵۳-۲۲۹.

- نوجوان، مجید؛ مهدی غضنفری (۱۳۸۵). توسعه مدل MADM دو بُعدی با استفاده از شاخص درجه اطمینان فازی، نشریه‌ی بین‌المللی علوم مهندسی. دوره ۱۷. شماره ۴. صفحات ۲۳-۳۱.
- Ahmed, K. G (2012). Urban social sustainability: A study of the Emiratilocal communities in Al Ain, Journal of Urbanism: International Research on Place making and Urban Sustainability, Vol. 5, No. 1, PP: 41–66.
- Baker, Susan (2006). Sustainable Development, Rout ledge, London- New York.
- Barton, H., et al (2003). Shaping Neighbourhoods: A guide for health, sustainability and vitality, London and New York: spon press.
- Burton, E., Jenks, M., & Williams, K. (Eds.) (2013). Achieving sustainable urban form. Routledge.
- Childers, D. L., Pickett, S. T., Grove, J. M., Ogden, L., & Whitmer, A., (2014): Advancing urban sustainability theory and action: Challenges and opportunities, Landscape and Urban Planning, Vol. 125, PP: 320-328.
- Choguill, Charles L (2008). Developing ustainable neighbourhoods, Habitat International, Vol. 32, PP: 41–48.
- Cloutier, Scott A., Jenna R. Jambeck a, Norman R. Scott (2014). Application of the Sustainable Neighborhoods for Happiness Index (SNHI) to coastal cities in the United States, Ocean & Coastal Management, Vol. 96, PP: 203- 209.
- Ercan, Müge Akkar, (2011): Challenges and conflicts in achieving sustainable communities in historic neighbourhoods of Istanbul, Habitat International, Vol. 35, PP: 295-306.
- Flint, J., & Raco, M. (Eds.), (2012): The future of sustainable cities: Critical reflections, The Policy Press.
- Galster, G., Quercia, R., & Cortes, A. (2000): Identifying sustainable neighborhoods: An empirical exploration of threshold effects. In C. A. Brebbia, A. Ferrante, M. Rodiguez, & B. Terra (Eds.), the sustainable city (PP: 371–380). Southampton, England: WIT Press.
- Hagan, S (2013). City Fights: debates on urban sustainability, Routledge.
- Jones, C., Leishman, C., & MacDonald, C (2009). Sustainable urban form and residential development viability. Environment and Planning A, Vol. 41, No. 7, PP: 1667–1690.
- Joubert, L (2004). Creative communities: The arts, social responsibility and sustainable planning and development. In N. Marchettini, C. A. Brebbia, E. Tiezzi, & L. C. Wadhwa (Eds.), The sustainable city III (PP.473–482).London, England:WIT Press.
- Katoshevski-Cavari, R., Arentze, T. A & Timmermans, H. J. P (2011). Sustainable city-plan based on planning algorithm, planners'heuristics and transportation aspects. Procedia – Social and Behavioral Sciences, Vol. 20, PP: 131–139.
- Kauko, T (2011). An evaluation of the sustainability of inner city residential projects. Housing, Theory and Society, Vol. 28, No. 2, PP: 144–165.
- Klir. J. George & Bo. Yuan (1995). Fuzzy Sets Fuzzy Logic; Theory and Application, Prentice Hall. PTR.
- Li, F., Wang, R., Paulussen, J., & Liu, X (2005). Comprehensive concept planning of urban greening based on ecological principles: A case study in Beijing, China. Landscape and Urban Planning, Vol. 72, No. 4, PP: 325–336.
- Lotfi Zadeh, A (1997). Toward a theory of fuzzy information granulation and its centrality in human reasoning,FuzzyLogic,Vol.90,PP:111-127.
- Luederitza, Ch., Langa, D. J., Von Wehrden, H (2013). A systematic review of guiding principles for sustainable urban neighborhood development, Landscape and Urban Planning, Vol. 118, PP:40– 52.
- Nourry, M (2008). Measuring Sustainable Development Some Empirical Evidence, Ecological Economics, Vol. 67, PP: 441-456.
- Sharifi, Ayyoob & Murayama, Akito (2013). A critical review of seven selected neighborhood sustainability assessment tools, Environmental Impact Assessment Review, Vol. 38, PP: 73-78.
- Sterling, R., Admiraal, H., Bobylev, N., Parker, H., Godard, J. P., Vähäaho, I., & Hanamura, T (2012). Sustainability issues for underground space in urban areas, Proceedings of the ICE-Urban Design and Planning, Vol. 165, No. 4, PP: 241-254.
- Turcu, C (2012). Local experiences of urban sustainability: Researching Housing Market Renewal interventions in three English neighbourhoods, Progress in Planning, Vol. 78, No. 3, PP: 101–150.
- UNESCO (1997). Education for a Sustainable Future. Thessaloniki: UNESCO / the Government of Greece.
- Vouvaki. D. & Xepapadeas, A (2008). Changes in social welfare and sustainability: Theoretical issues and empirical evidence", Ecological Economics, Vol 67, PP: 473-484, 2008.
- Zetter, M. R., & Watson, M. G. B. (Eds.) (2012). Designing sustainable cities in the developing world. Ashgate Publishing, Ltd.